2022

Hvad har du udsigt til?

PFA

Mere til dig

Boliger til hele livet

Fordele til dig der er kunde i PFA

Læs mere på side 50-51

Økonomi og rådgivning

Tryg hverdag

Forord

Uanset om der er to eller femten år til, du skal på pension, er det vigtigt, at du gør dig grundige tanker om pensionsopsparing, arbejdsliv, og hvornår du tænker at tage hul på et nyt kapitel som pensionist. Det er tre store ting, og her spiller planlægning en vigtig rolle. For at hjælpe dig godt i gang kan du her finde inspiration til, hvornår du skal tænke på hvad.

De tre faser

Den første fase begynder typisk, når du er midt i 50'erne. Der er sikkert længe til, at du vil stoppe med at arbejde, og der er måske kommet mere luft i privatøkonomien. Her skal du have fokus på din opsparing og få den justeret, så den matcher dine drømme til livet efter arbejdet.

I fase to begynder du at have en idé om, hvornår du har sidste arbejdsdag. Her er det tankerne om, hvordan du vil leve og planlægning af udbetalingen af dine forskellige opsparinger, der er vigtig. Hvor meget skal du egentlig bruge? I hvilken rækkefølge skal du bruge dine penge? Og hvor meget har du at gøre godt med?

I tredje fase er du gået på pension. Her er det vigtigt, at du kender de økonomiske knapper, du kan blive ved med at skrue på. Det er også her, du skal vurdere, om din økonomiske plan rent faktisk holder eller skal justeres.

Mere end god økonomi

Forberedelsen til pension handler om mere end god økonomi. Derfor kan du her i bogen også blive klogere på bl.a. regler omkring arv, testamente og begunstigelser.

Brug indholdsfortegnelsen på næste side til at orientere dig i hæftet.

Rigtig god læselyst.

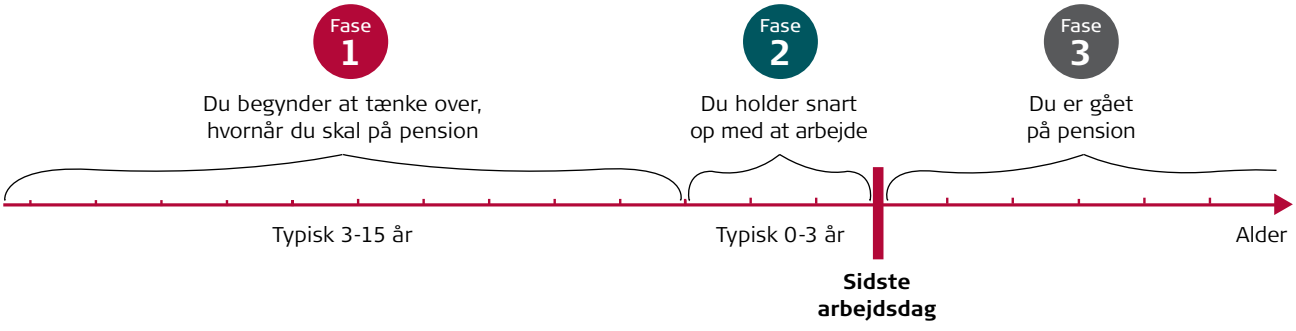

Indholdsfortegnelse

Fase 1 Du begynder at tænke over, hvornår du skal på pension

Har du fået sparet nok op?

Indledning 5
Hvorfor egentlig spare op til pension? 6
Hvor meget skal du spare op? Tjek dit Pensionstal 7
Opsparingsformer 9
- På hvilken måde skal du spare op? 9
- Opsparing i pension 10
- Aldersopsparing 10
- Kapitalpension 10
- Ratepension 10
- Livspension 11

Særligt skattefradrag på rate- og livspension 11
Det kan være en fordel at samle 11
Opsparing i fast ejendom 11
Opsparing på bankkonti og i værdipapirer 12
Skat – og opsparing 13
Modregning i offentlige ydelser – og opsparing 14
Risiko på dine pensionsopsparinger 15
- Markedsrente 15
- Gennemsnitsrente 15

Risiko på investeringer generelt 16
Sammenligning af de forskellige opsparingsformer 16
Hvor skal du placere dine penge, hvis du vil spare yderligere op? 17
Tjekliste – sådan kommer du i gang 19

Fase 2 Du holder snart op med at arbejde

Planlæg din pensionsøkonomi

Indledning 21
Hvorfor er det en god idé at planlægge din pensionsøkonomi? 22
Hvor meget skal du bruge som pensionist? 22
Indtægtskilder i pensionsalderen 23
Offentlige ydelser 24
Folkepension 24
Hvis du fortsætter med at arbejde 25
Efterløn 26
- Modregning i efterløn 28
- Skattefri præmie, hvis du vælger at blive på arbejdsmarkedet 29
- Fleksibel efterløn 30
- Fleksibel efterløn og samtidig optjening af timer til skattefri præmie 31
- Selvstændig virksomhed eller frivilligt arbejde 31

Tidlig Pension 31
Pensionsopsparing 32
- Aldersopsparing 32
- Kapitalpension 32
- Ratepension 34
- Livspension 34

Hvornår kan du få udbetalt dine pensioner? 34
Hvis du arbejder længere end din folkepensionsalder 35
ATP 35
Lønmodtagernes Dyrtidsfond (LD) 35

Anden opsparing 36
Frie midler som en del af din pensionsøkonomi 36
Friværdi i boligen som en del af din pensionsøkonomi 36
Hvordan virker de forskellige opsparingsformer? 39
I hvilken rækkefølge skal du bruge dine opsparinger? 39
1. Livsvarige pensioner 39
2. Frie midler 40
3. Engangsudbetalinger 40
4. Ratepensioner 40
5. Friværdien i fast ejendom 40
Udbetalingsplanen i mitpfa.dk 41
Tjekliste – sådan kommer du i gang 43

Fase 3

Du er gået på pension

Optimér din pensionsøkonomi

Indledning 45
Økonomiske knapper, som du fortsat kan dreje på 45
Hvis du begynder at arbejde igen 46

PFA Bank – Få fuldt udbytte af din samlede formue 49
Fordele til dig der er kunde i PFA 50

Arv og testamente

Hvordan opgør man den arv, der skal fordeles? 53
Delingsformue 53
Særeje 53
Hvem arver dig? 54
Arveklasser 54
Ægtepar: Sådan sikrer I den længstlevende 55
Uskiftet bo 55
Boudlæg uden skiftebehandling 56
Ægtefælleudlæg 56
Et testamente sikrer, at dine ønsker bliver opfyldt 56
Sådan opretter du et testamente 57
Samlevende: Sådan sikrer I den længstlevende 58
Udvidet samlevertestamente 58
Samejeoverenskomst 58
Pensionsordninger 59
Hvem får din pensionsopsparing? 59
Hvis du skal skilles 60
Fremtidsfuldmagt 61
Boafgift 62
Tjekliste 63
Det betaler sig at give gaver, mens du er i live 63
Ordforklaring 64

Fase 1

Du begynder at tænke over, hvornår du skal på pension

Sparer du nok op?

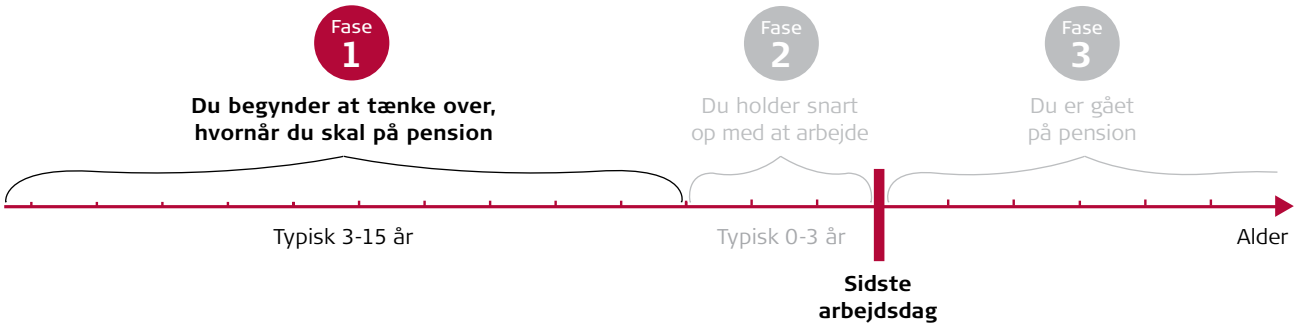

Indledning

Dette kapitel er primært til dig, der har et stykke tid til, at du vil stoppe med at arbejde. Du har altså stadig god tid til at spare op, og det kan være, at du er et sted i livet, hvor du har mere luft i økonomien, fordi børnene er flyttet hjemmefra, din løn er høj, eller gælden på boliglånet er ved at være betalt ud. Du har derfor rigtig gode forudsætninger for at spare mere op til din pension.

I denne fase af livet er der særligt fire ting, du skal begynde at overveje:

1. **Hvornår regner du med at holde op med at arbejde?**
   Vil du stoppe fra den ene dag til den anden, eller kunne du evt. tænke dig at trappe gradvist ned de sidste år på arbejdsmarkedet?

2. **Hvordan vil du gerne leve, når arbejdslivet på et tidspunkt slutter?**
   Begynd stille og roligt at overveje, hvordan du vil udnytte de mange muligheder der er, når du engang får al tiden til din egen rådighed.

3. **Hvordan vil du bo, når du stopper med at arbejde?**
   Overvej, om du skal blive boende, eller om du kunne tænke dig at flytte til en mindre bolig eller en lejebolig.

4. **Får du sparet nok op til at udleve dine ønsker og drømme?**
   – eller skal opsparingen have et løft de næste år?

Se nyttige hjemmesider på side 47

Hvorfor egentlig spare op til pension?

Nogle af de vigtigste argumenter for at spare op til din pensionstilværelse er:

- at have økonomisk frihed til selv at beslutte, hvornår du vil stoppe på arbejdsmarkedet.
- at bevare en vis levestandard som pensionist – de offentlige ydelser er i sig selv ikke tilstrækkelige for de fleste.
- at have færrest mulige økonomiske begrænsninger som pensionist.
- at der skal være penge til temmelig mange år, eftersom du formentlig vil leve længe, i snit mindst 20 år efter folkepensionsalderen.
- ikke at være bekymret for at løbe tør for penge – opsparing giver en grundlæggende tryghed.
- at man fremover måske i højere grad selv vil skulle betale for personlig hjælp og pleje.

Udover det, du selv sparer op, vil du sikkert være berettiget til nogle månedlige ydelser, fra du når folkepensionsalderen:

- ATP, som ret beset også er en opsparing, læs mere side 35.
- Folkepensionens grundbeløb, læs mere side 24.
- Folkepensionens tillæg, se side 24.

3-5 år før din folkepensionsalder kan du, hvis du er medlem af efterlønsordningen, få efterløn, se side 26.

Hvis du overvejer, hvor længe pengene skal holde, er det i øjeblikket sådan, at du som mand på 65 år i gennemsnit kan forvente at blive ca. 87 år, mens du som kvinde kan forvente at leve, til du er ca. 89 år. Hvis du holder op med at arbejde som 65-årig, skal der således i gennemsnit være penge til 22-24 år.

Hvor meget skal du spare op? Tjek dit Pensionstal

Dit Pensionstal giver dig et godt fingerpeg om styrken af din samlede opsparing til pension, på tværs af pensionsopsparinger, offentlige ydelser og ATP samt opsparing i bolig, bank og værdipapirer.

Det fortæller dig, hvilken procentdel af din nuværende indkomst, du kan forvente at have til rådighed i 22 år som pensionist. Et Pensionstal på 80 betyder således, at du vil have ca. 80 % af din nuværende indkomst til rådighed.

Du kan beregne dit Pensionstal på Mit PFA ved at udfylde "Dine Oplysninger" og herefter se resultatet under din "Opsparingsplan". Her kan du også lege med tallene og se effekten på "Dit Pensionstal", hvis du fx ønsker at gå tidligere eller senere på pension. Du kan også se effekten af en merindbetaling, og hvad det vil koste dig om måneden at spare mere op.

Bemærk, at Pensionstallet skal bruges med forbehold, da tallet beregnes ud fra en række standardforudsætninger. Det vil sige, at der ikke tages højde for en række specifikke elementer i din pensionsordning.

Se dit Pensionstal her
Scan QR koden med kameraet på din mobil

Scan koden

PFA anbefaler et Pensionstal på 80

Med et Pensionstal på 80 vil du have cirka samme levestandard som nu i hele din pensionsperiode ud fra din valgte pensionsalder. Når tallet ikke er 100 skyldes det, at der er udgifter, der falder bort, når du går på pension: Dels falder udgifter til fagforening, A-kasse og (pensions)opsparing typisk væk, når du går på pension. Omvendt ser vi også, at mange øger deres forbrug, når de går på pension, fordi de bruger flere penge på oplevelser. Så tænk nøje over, hvad der er det rette for dig.

Hvis du har brug for at øge dit pensionstal, anbefaler vi, at du øger din opsparing ud fra de principper, som er beskrevet i tabellen på side 17. Øget opsparing kan foregå på både pensionsordninger, i banken og i investeringer, fx i PFA Bank. Fælles for dem alle er, at de umiddelbart vil give dig et større rådighedsbeløb som pensionist, men der er selvfølgelig både fordele og ulemper forbundet med dine valg. Dem fortæller vi mere om på de næste sider.

Hvis du er 60 år eller ældre, har du brug for en mere præcis beregning af din økonomi ud fra netop dine forhold og dine specifikke behov. Her kan du bruge Udbetalingsplanen på mitpfa.dk (se side 41).

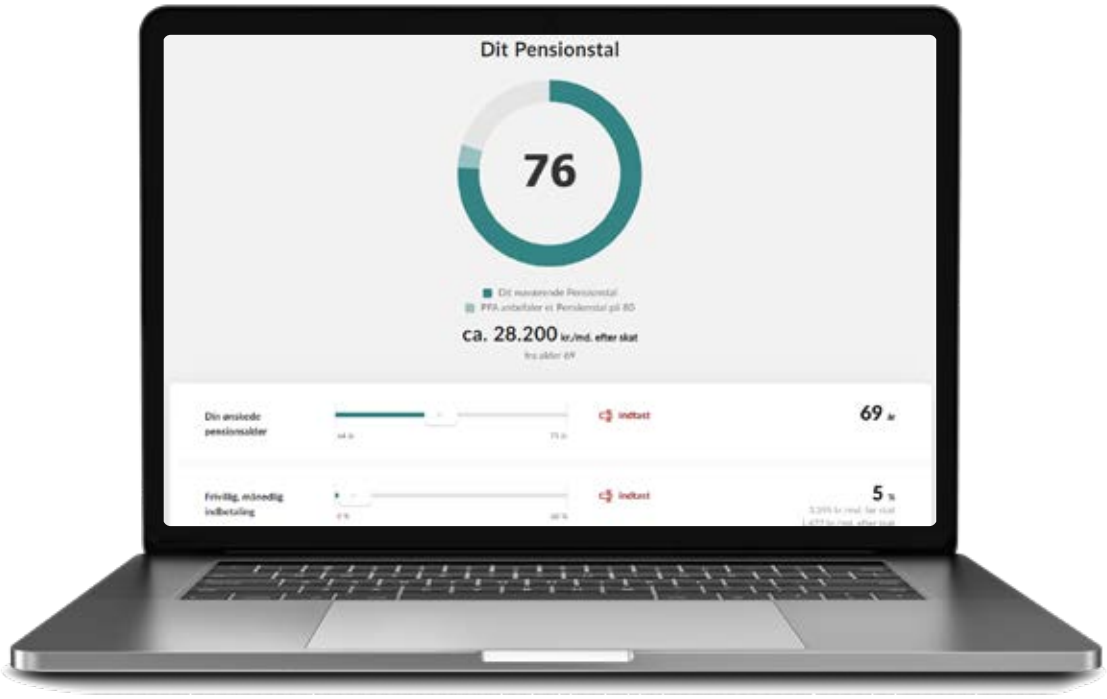

Pensionstallet på mitpfa.dk

Opsparingsformer

På hvilken måde skal du spare op?

PFA anbefaler generelt, du benytter flere forskellige opsparingsformer. Det giver en mere robust opsparing, og en fleksibilitet i forhold til udbetalingsmuligheder, når du en gang skal til at bruge opsparingen.

Det er også i denne fase af dit liv, at du skal sikre dig, at du får sparet det op, du skal bruge, når du ikke længere får løn fra en arbejdsgiver. Hvis du vænner dig til en meget høj levestandard og skal sænke den betragteligt, når du går på pension, er det langt sværere, end hvis du kan bibeholde cirka samme niveau.

Det er således nu, at du har mulighed for at sætte spurten ind i forhold til at få sparet nok op. Hvad du konkret skal vælge, afhænger af en helhedsvurdering af din situation og dine ønsker i forhold til mange faktorer:

- Afkastpotentiale på din opsparing i forhold til renteudgifter på dine lån
- Dit behov for fleksibilitet i forhold til at kunne komme til pengene
- Din risikovillighed i forhold til investeringer
- Dit mentale behov for tryghed og handlefrihed
- Samspil med offentlige ydelser og med skattesystemet
- Hvilke slags opsparinger du i øvrigt har
- Hvor meget du er i stand til at lægge til side i dag.

Der er således mange faktorer på spil, og hvad du skal gøre i din situation er en konkret vurdering af, hvad du ønsker og hvordan du tror, at fremtiden vil forme sig.

Gerne tre forskellige opsparingsformer

PFA anbefaler, at du sparer op i mindst tre opsparingsformer, altså fx løbende pension, fast ejendom og værdipapirer. Denne spredning vil give dig størst mulig fleksibilitet i både opsparingsfasen og pensionstilværelsen. Samtidig giver den slags fordeling af risikoen den bedst mulige robusthed mod både fremtidige ændringer ift. lovgivning (herunder beskatning), og mod større markedsmæssige udsving.

Hvis du fx ikke har fast ejendom, er det vigtigt, at du har sparet godt op i både pension og frie midler. Hvis du derimod primært har opsparing i pension og som friværdi i dit hus, så kan det være en god idé, at du sparer ekstra op i frie midler i de kommende år.

Opsparing i pension

Regler og love om pensionsopsparinger giver incitamenter til at spare op til pensionstilværelsen, mens du er i arbejde. Disse regler sikrer også, at der stadig er penge på kontoen, når du når pensionsalderen – ved at de gør det både vanskeligt og dyrt at komme til pengene i perioden før pensionering.

Incitamenterne til opsparing i pension ligger som nævnt bl.a. i, at afkast af opsparingen beskattes til en lavere sats end i de fleste andre typer opsparing. Desuden giver det danske system mulighed for at indbetale til pensionsopsparingen med skattefradrag for indbetaling på de fleste pensionstyper. Beskatningen af udbetalingerne sker til gengæld på baggrund af den indtægt, du har på udbetalingstidspunktet. Det betyder, at du, hvis du betaler topskat i opsparingsperioden og bundskat som pensionist, kan få en skattebesparelse på op til 15 %.

Opsparing i de forskellige pensionsformer

Du kan læse mere om pensionsformernes virkemåde, beskatning ved udbetaling osv. på side 32.

Pensionstype (satser 2022)	Aldersopsparing	Kapitalpension	Ratepension	Livspension
Maksimal årlig indbetaling	5.500 kr. / 54.200 kr.*	Ikke mulig	59.200 kr.	Ubegrænset**
Årlig fradragsværdi	Ingen	-	Op til 52,7 %*** Ekstra fradrag på indbetalinger ****	Op til 52,7 %*** Ekstra fradrag på indbetalinger ****
Beskatning af afkast (PAL-skat)	15,3 %	15,3 %	15,3 %	15,3 %

* Størrelsen afhænger af, om du har mere eller mindre end 5 år til tidligste folkepensionsalder.
** Ubegrænsede indbetalinger gælder kun for livsvarig livspension via arbejdsgiver. For private livspensioner er der særlige regler. Søg derfor rådgivning.
*** Satsen på 52,7 % svarer til skatteloftet for 2022. Se skm.dk.
**** Læs nærmere om det ekstra fradrag på side 11.

Aldersopsparing

Der er forskel på, hvor meget du kan indbetale til aldersopsparing. Det afhænger af, om du har mere eller mindre end 5 år til folkepensionsalderen.

Du kan se beløbsgrænserne i skemaet ovenfor.

Kapitalpension

Siden 2013 har der ikke været mulighed for indbetaling til kapitalpension. Men du kan sagtens have en såkaldt "hvilende" kapitalpension stående.

Ratepension

Hvis du indbetaler til ratepension flere steder, skal du selv holde styr på, at du ikke kommer over det gældende loft - se beløbet i skemaet.

Livspension

Eftersom du kan indbetale ubegrænset på en livspension, så længe det foregår via din arbejdsgiver, anbefaler PFA, at du så vidt muligt benytter den mulighed.

Særligt skattefradrag på rate- og livspension

Du får et ligningsmæssigt ekstra skattefradrag, hvis du sparer op på rate- og/eller livspension. Det samlede indbetalte beløb, der giver ekstra fradrag, er maksimalt 75.600 kr. pr. år, inkl. ATP.

- Fradragssatsen er hhv. 12 % eller 32 % (2022-tal) afhængigt af, om du har mere eller mindre end 15 år til din folkepensionsalder.
- Fradragene er ligningsmæssige (ligesom fx renteudgifter), og udgør ca. 25,6 % (2022).
- Hvis du har mere end 15 år til pension, kan du max få 2.322 kr. ekstra i hånden årligt med ovenstående fradrag.
- Hvis du har mindre end 15 år til pension, kan du max få 6.193 kr. ekstra i hånden årligt med ovenstående fradrag.

Du skal ikke gøre noget for at få fradragene. De kommer automatisk på din forskudsregistrering og årsopgørelse. Fradragene betyder, at du hver måned får udbetalt lidt mere i nettoløn. Meningen med disse fradrag er at "kompensere" for den modregning i folkepensionens tillæg (se side 24), som du muligvis vil opleve engang i fremtiden, når du går på pension og begynder at modtage folkepension. Derfor bør du egentlig spare disse ekstra penge op, så du "har" dem, hvis du på et tidspunkt bliver modregnet i pensionstillægget.

Det kan være en fordel at samle

Saml dine pensionsdepoter
Scan QR koden med kameraet på din mobil

Scan koden

Har du hvilende pensionsopsparinger i pensionsselskaber eller pengeinstitutter, betaler du løbende gebyrer for administrationen. Det er ofte en god idé at få samlet dine pensionsopsparinger. Specielt for mindre, hvilende pensionsopsparinger vil det ofte være en fordel. Det giver samtidig mulighed for et bedre overblik.

På pensionsinfo.dk kan du få et overblik over dine pensionsdepoter. Hvis du har pensionsordning i PFA, kan du på mitpfa.dk få en anbefaling om, hvorvidt det kan betale sig at samle dine pensionsordninger. Du kan også kontakte PFA's Rådgivningscenter på telefon 70 12 50 00, hvis du ønsker en vurdering af, om det kan betale sig at samle dine pensionsdepoter hos PFA.

Opsparing i fast ejendom

En fast ejendom er også en form for opsparing. Det kan være nyttigt allerede på nuværende tidspunkt at gøre sig tanker om, hvad der skal ske med boligen, når du går på pension. Skal du blive boende, eller ønsker du at flytte til en mindre bolig eller bo til leje?
Hvis du ønsker at blive boende, er spørgsmålet, om du vil bruge af friværdien eller være gældfri med en billig husleje, når du når pensionstidspunktet.

Hvad du gør i forhold til dine boligkreditlån, når du har mindst 60 % i friværdi, er i høj grad et spørgsmål om dine ønsker og planer for fremtiden: Hvis din plan er at få afdraget gælden og blive boende i boligen, skal du gå den vej. Det kan give dig mulighed for at opbygge en friværdi, som du måske senere kan trække på - og du kan blive boende til en lav husleje.

Hvis du vil optimere din opsparing, kan det være, at det – i det nuværende lavrentemiljø for realkredit – bedre kan svare sig at yderligere spare op på andre måder. PFA anbefaler ikke, at du tager lån i friværdien for at øge pensionsopsparingen. Læs mere om adgang til friværdi i din bolig på side 36.

Opsparing på bankkonti og i værdipapirer

Mange danskere har temmelig store summer stående på deres bank- eller budgetkonti. Hvis det også gælder dig, kan det sagtens være fornuftigt, så længe det er penge, du gerne vil kunne komme til forholdsvis hurtigt. Desuden er den slags indeståender omfattet af bankgarantien på 100.000 euro, dvs. ca. 750.000 kr. Ulempen ved at have for mange penge på budgetkontoen er nok først og fremmest, at de for tiden kan risikere at blive negativt forrentet.

Kender du alle dine fordele i PFA?

Et stort fællesskab giver mange fordele der passer til dér, hvor du er i livet.

Læs mere på side 50-51

PFA's anbefaling er derfor, at du ikke har flere penge stående på din bankkonto end højst nødvendigt. Eventuelle overskydende midler, som du måske ikke skal bruge indenfor de første 2-3 år, bør du hellere investere, så du øger muligheden for at fastholde og måske endda forøge pengenes værdi.

Inden du investerer, bør du dog først vurdere, om du har gæld, som er dyr, og som du derfor først skal have bragt ud af verden.

De mest almindelige investeringsformer i Danmark er aktier og obligationer. Særligt når det gælder aktier, kan det som enkeltinvestor være svært at sprede sine investeringer og dermed risikoen tilstrækkeligt. Obligationer er ikke særlig risikable, hvis du beholder dem, indtil de udløber, men renten er så lav lige nu, at du kun får et minimalt afkast – gældende for begge former er, at hvis du akut skal sælge dem, er der risiko for, at kursen kan være faldet.

PFA har lavet en investeringsforening, PFA Invest, hvor du kan investere i bredere puljer og dermed sprede din risiko. Læs mere på pfabank.dk – eller på side 49.

Skat – og opsparing

Hvordan du skal spare op, har også meget med skatteforhold at gøre. De fradragsberettigede, løbende pensionsordninger (rate- og livspension) er særligt fordelagtige at spare op i, hvis du betaler topskat af din indkomst. Det skyldes, at der er fuldt fradrag på indbetalingerne helt op i topskatten. Til gengæld er det de færreste, der betaler topskat som pensionister. Hvis du kan få udbetalt pengene til bundskat som pensionist, vil du dermed have sparet 15 % (hvis forskellen på top- og bundskat fortsat er 15 %, når du får pengene udbetalt).

Skat på afkast

På de forskellige opsparingsformer er der forskellige skattesatser på afkastet:

Opsparingsform	Pensionsopsparinger	Aktier, obligationer og investeringsforeninger	Fast ejendom
Skat på afkast	PAL-skat 15,3 %	Aktieafkastskat / kapitalindkomstskat (27-42 %)*	Ingen skat på værdistigninger (i egen bolig)

* "Aktiesparekonto" er et nyt initiativ fra den danske regering for at fremme aktiekulturen i Danmark. Du kan indskyde op til kr. 103.500 (2022) i aktier og aktiebaserede investeringsbeviser der er udbyttebetalende. Man kan få en attraktiv lav beskatning (17 %) på værdistigningen og fradrag for tab i fremtidige stigninger. Læs evt. mere på pfabank.dk.

Modregning i offentlige ydelser – og opsparing

Hvorvidt du vil opleve modregning i de offentlige ydelser som pensionist, har betydning for anbefalingerne til, hvordan du skal spare op. Her nedenfor, kan du se, hvilke former for opsparing, der påvirker folkepensionens tillæg og din efterløn (hvis du er i efterlønsordningen).

Følgende former for opsparing påvirker størrelsen din efterløn:

- Din ratepension
- Din livspension
- Aldersopsparingen
- Kapitalpension

Følgende former for opsparing påvirker størrelsen af folkepensionens tillæg:

- Din ratepension
- Din livspension
- Afkast af formue

Følgende påvirker hverken folkepension eller efterløn:

- Ejerbolig
- Formue

Folkepension 2022, enlige

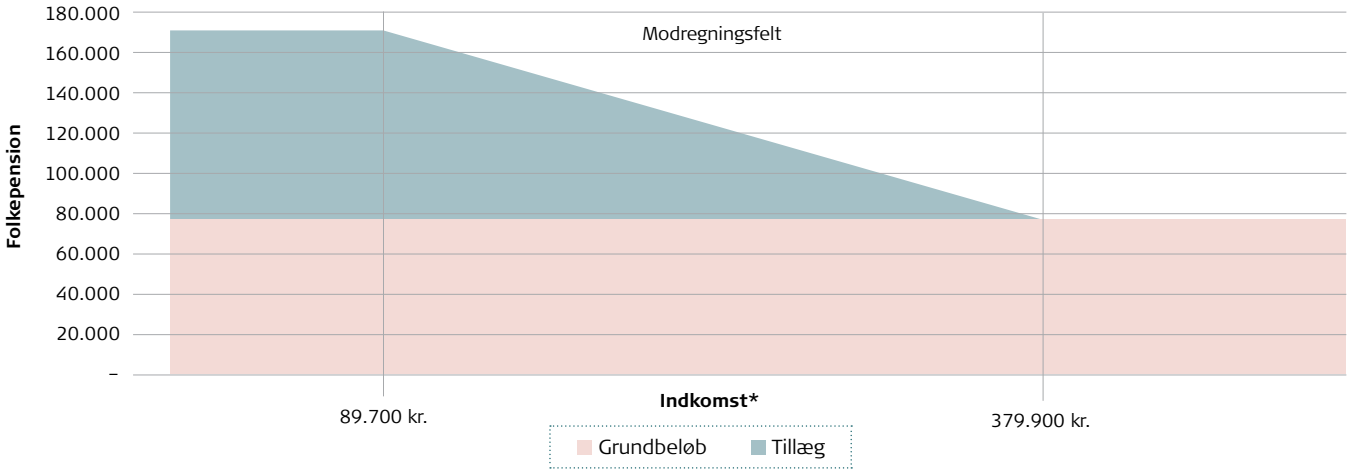

Folkepension 2022, par (begge på folkepension)

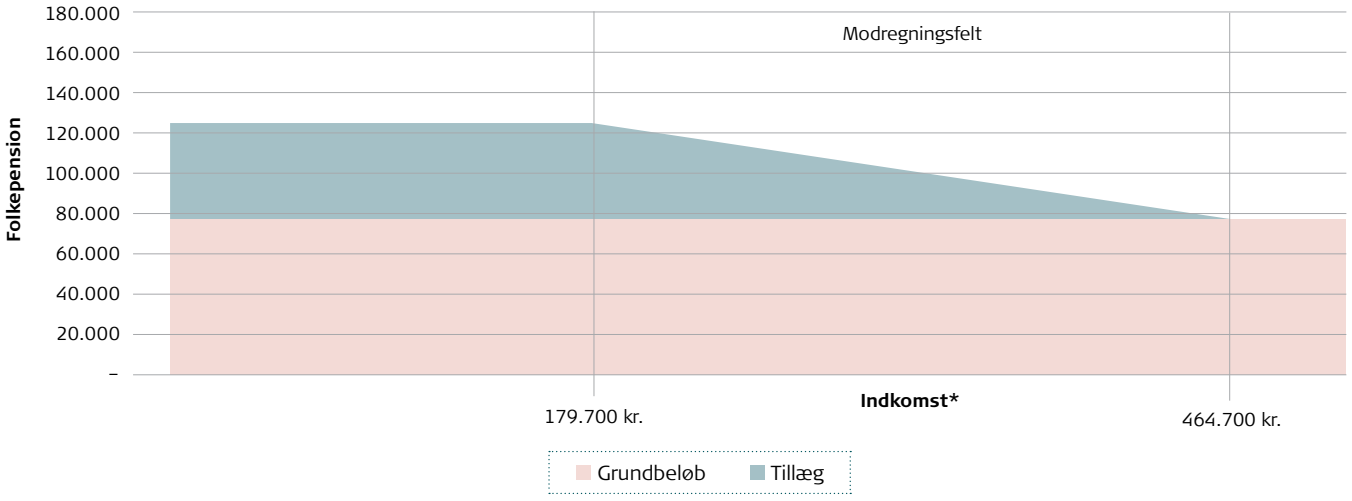

*Årlig skattepligtig indtægt ud over folkepension.

Risiko på dine pensionsopsparinger

Du bør også have fokus på, hvilken risiko dine opsparinger og investeringer er forbundet med. Grundlæggende er der to modeller for pensionsopsparing: Gennemsnitsrente og markedsrente.

Markedsrente giver ingen garanti for din opsparings størrelse og vækst. Afkastet er en direkte konsekvens af markedsudviklingen i den investeringsprofil, du har valgt. Potentielt er der derfor i opsparing i markedsrente mulighed for både større afkast og for større tab. På de fleste ordninger i markedsrente i PFA er der mulighed for, at du selv vælger, hvor stor risiko du vil løbe. På mitpfa.dk kan du gennemføre en investeringsguide, som giver dig en anbefaling til, hvordan din risikosammensætning bør være for at passe til dig.

Eksempel på udbetaling af markedsrente

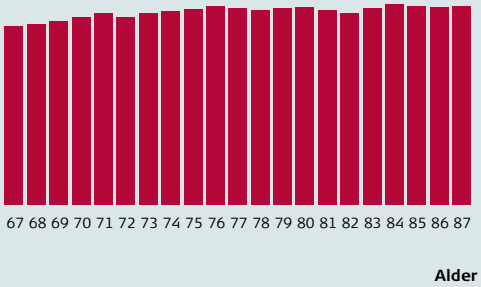

Pension er konstant for et kalenderår ad gangen

Reguleres hver 1. januar på baggrund af sidste års afkast indtil 1. november

Pensionen kan både stige og falde

Gennemsnitsrente er ofte en lidt ældre opsparingsmodel, som bygger på en ydelsesgaranti for størrelsen af den pension, du vil få, når du når pensionstidspunktet. Pensionsopsparingen forrentes med en depotrente, som fastsættes af pensionsselskabet, typisk en gang om året. Denne rente har ikke en direkte sammenhæng med markedsudviklingen, men er en slags gennemsnitlig forrentning over en årrække. Når du har en opsparing i gennemsnitsrente, har du ingen indflydelse på den investeringssammensætning, der lægges til grund for opsparingen. Til gengæld er du sikker på at få den lovede pensionsydelse på pensionstidspunktet. Derfor kan man sige, at gennemsnitsrente har en meget lav/begrænset risiko, men til gengæld er forrentningen pt. begrænset pga. de lave renter i samfundet.

Eksempel på udbetaling af gennemsnitsrente

- Indeholder en ydelsesgaranti, der ikke påvirkes af markedsudsving.
- Pensionen er typisk konstant i hele udbetalingsperioden.

Eksempel på udvikling under opsparing

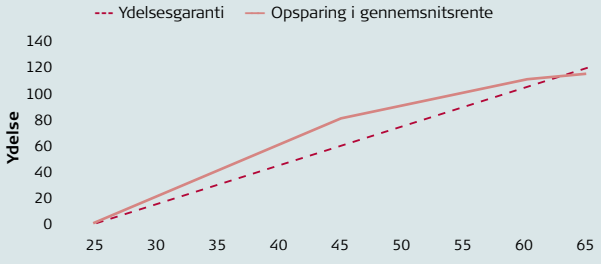

Risiko på investeringer generelt

Du bør udover dine pensionsopsparinger også være opmærksom på, hvor stor risiko du løber både mht. et eventuelt boliglån og i forhold til dine frie midler.

Udover at fokusere på risiko på den enkelte investeringsform, bør du også være opmærksom på risikospredningen på tværs af dine investeringer. Fx kan det være, at du har et fastforrentet realkreditlån med 17 års restløbetid (hvilket man vil betragte som lavrisiko). I den situation kan du måske løbe noget mere risiko på din opsparing i frie midler eller på dine pensionsordninger. Og omvendt: Hvis du har 1-årige flekslån (højere risiko), bør du måske have lidt mindre risiko i forhold til dine øvrige opsparinger og investeringer.

Sammenligning af de forskellige opsparingsformer

Nedenfor finde du en oversigt over, hvilke fordele og ulemper de overordnede opsparingsformer har.

	Vigtige fordele	Vigtige ulemper
Opsparing på aldersopsparing	• Lav beskatning på afkast • God opsparingsform, hvis du betaler bundskat • Giver ikke modregning i folkepension • Meget fleksibel efter pensionering	• Der er ikke fradrag på indbetalinger • Meget lavt loft for indbetaling indtil 5 år før folkepensionsalderen • Ikke tilgængelige før pensionering • Svært at styre forbruget over tid
Opsparing på rate- eller livspension	• Fradrag i topskat ved indbetaling, ofte lavere beskatning ved udbetaling • Lav beskatning på afkast • Giver løbende indkomster og et solidt økonomisk fundament i mange år frem/resten af livet	• Pengene er ikke tilgængelige før pensionering • Begrænset fleksibilitet ved udbetaling • Kan give modregning i både folkepensionens tillæg og i efterløn
Opsparing i frie midler	• Fleksible: Kan realiseres her og nu – også før pensionsalderen • Giver ikke (bortset fra afkastet) modregning i folkepension eller efterløn	• Hårdere beskatning på afkast end ved pensioner • Ingen fradragsmuligheder ved opsparing • Svært at styre forbruget over tid
Fast ejendom som opsparing	• Ingen beskatning af "afkast "på øget friværdi • Friværdi giver ikke modregning i efterløn og folkepension • Boligen har en stor brugsværdi	• Ingen fradragsmuligheder på afdrag (dog på rente, men den er pt. så lav, at den nærmest er væk) • Usikker adgang til værdierne

Hvor skal du placere dine penge, hvis du vil spare yderligere op?

Nedenfor er PFA's anbefalinger til, hvor du skal placere dine penge, hvis du gerne vil øge din opsparing mest effektivt og du har mindre end 15 år til din folkepensionsalder (hvis du har mere end 15 år er anbefalingerne lidt anderledes. Kontakt PFA for rådgivning).

Hvor du skal placere dine penge afhænger af, hvorvidt du af din lønindtægt betaler top- eller bundskat. Samt om du, når det gælder folkepensionens tillæg, ser ud til at blive modregnet. Eller om modregning ikke er relevant for dig. Det sidste kan enten være tilfældet, fordi du har relativt små, løbende pensioner og derfor ligger "under" modregningsfeltet. Eller fordi du - omvendt - har så store, løbende pensioner, at du under ingen omstændigheder kan få pensionstillæg.

Skemaet læses sådan, at du, hvis du betaler bundskat i dag og ser ud til at blive modregnet i pensionstillægget, først skal indbetale på aldersopsparing. Når du har ramt loftet for indbetaling dér, anbefaler vi, at du dernæst sparer op i frie midler.

Som kunde i PFA kan du få gratis rådgivning om, hvordan du bedst sparer op. Kontakt os på 39 17 60 19 eller via pfa.dk.

Skatteforhold af lønindkomst/ Modregning i pensionstillæg	**Anbefalet rækkefølge for opsparing**
Bundskat - inden for modregningsfeltet.	1. Aldersopsparing: 5.500/54.200 kr. 2. Frie midler 3. Rate- /livspension
Topskat - i alle tilfælde **Bundskat** - uden for modregningsfeltet.	1. Rate- /livspension 2. Aldersopsparing op til 5.500/54.200 kr. 3. Frie midler

Tjekliste ✓

Sådan kommer du i gang

1. Få overblik over din formue?

- ◯ Indtast dine værdier i Mit PFA
- ◯ Tjek om der er ordninger, du med fordel kan samle i PFA
- ◯ Tjek dit Pensionstal

2. Hvad drømmer du om?

- ◯ Hvornår kunne du forestille dig at holde op med at arbejde?
- ◯ Overvej, om du på et tidspunkt vil trappe ned i arbejdstid
- ◯ Drøft dine drømme og planer for fremtiden med din samlever

3. Skal opsparing styrkes?

Vurder om du skal

- ◯ reducere dine udgifter og gæld
- ◯ spare mere op
- ◯ investere

4. Din, min og vores tryghed

Få overblik over, hvordan I er stillet økonomisk, hvis

- ◯ I bliver skilt
- ◯ En af jer bliver kritisk syg eller går bort
- ◯ Få tjekket begunstigelse, lavet testamente og fremtidsfuldmagter m.m.

Fase 2

Du holder snart op med at arbejde

Planlæg din pensionsøkonomi

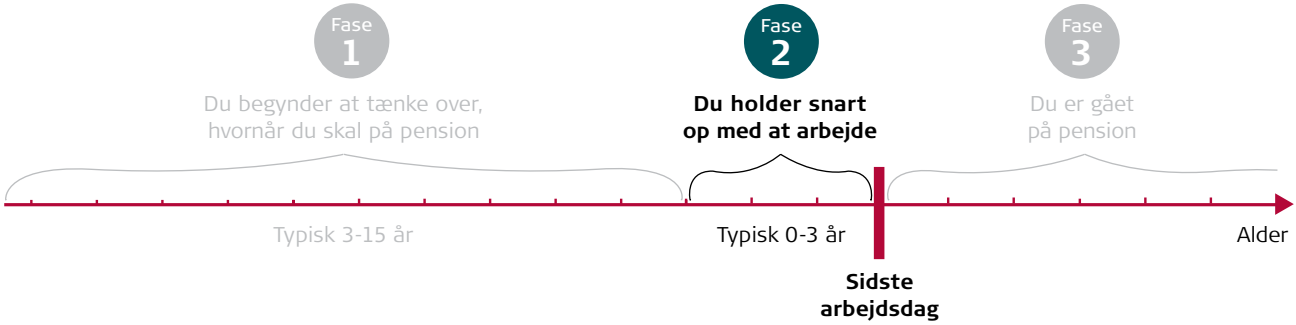

Indledning

Når du nærmer dig det tidspunkt, hvor du vil holde op med at arbejde, er det vigtigt, at du får lagt en plan for, hvordan din økonomi kommer til at se ud, når dine lønudbetalinger stopper. Du skal jo have penge at leve af i mange år, og det er vigtigt, at du har nok at leve af også om 20 og 25 år.

Du skal derfor nu til at finde ud af, hvor mange penge du skal bruge som pensionist, hvor meget du har fået sparet op, og hvordan du skal bruge og fordele dine opsparinger, så du får mest muligt ud af dine midler i forhold til dine behov og ønsker.

PFA anbefaler, at du overvejer følgende for at kunne lægge den bedst mulige plan:

1. **Hvordan vil du gerne leve, når du holder op med at arbejde?**
   Hvad drømmer du om, og hvad ser du frem til?

2. **Hvor mange penge skal du bruge til at leve det liv, som du har forestillet dig under punkt 1?**
   Lav et budget og få overblikket.

3. **Er du i et parforhold, bør I se på jeres samlede økonomi under ét.**

Når du har tænkt grundigt over det, kan PFA hjælpe dig med at lægge den endelige økonomiske plan. Er I to i husstanden, kan I få rådgivning om jeres fælles pensionsøkonomi.

Hvorfor er det en god idé at planlægge din pensionsøkonomi?

En god planlægning sikrer:

- at du får mest muligt ud af din opsparing ift. regler om modregning i fx pensionstillæg, skat osv.
- du får overblik over, hvordan din økonomi ser ud på både kort og lang sigt – et overblik giver tryghed.
- du får overblik over, hvilket forbrug du kan tillade dig - så du ikke strammer for meget ind og heller ikke bruger for meget.

Hvor meget skal du bruge som pensionist?

Du kan starte med at lægge et budget for dit liv som pensionist på baggrund af dine drømme og ønsker.

Hvis du ikke har et budget lige nu, så kan du starte med at få dannet dig et detaljeret overblik over, hvad du egentlig aktuelt bruger dine penge på. Når det overblik er på plads, kan du begynde at justere på dit fremtidige budget i forhold til ovenstående retningslinjer.

Det er for manges planlægning en idé at lave to forskellige budgetter: Et for dine absolutte livsnødvendigheder, som du altid gerne skal kunne betale – og et andet for din ønskede levestandard, som du måske kan opretholde i måske 15 eller 25 år.

Overvej, om der fx skal være penge til at købe ekstra hjælp, fx hjemmehjælp, gartner eller lignende senere i livet.

Når du har overblik over, hvad du skal bruge som pensionist, kan du begynde at finde ud af, hvordan du kan få strikket økonomien sammen, så den passer med dine behov. Det kan PFA's rådgivere naturligvis også hjælpe dig med.

Har du allerede et budget, er det oplagt at tage udgangspunkt i dét og derefter lægge til og trække fra i forhold til, hvordan du forventer, at dit forbrug og dine udgifter vil ændre sig, når du bliver pensionist.

Nogle poster på budgettet falder typisk væk, når du siger farvel til arbejdsmarkedet:

- A-kasse og fagforeningskontingent
- Behov for opsparing
- Udgifter forbundet med arbejdslivet

Skattemæssigt skal du være opmærksom på, at Arbejdsmarkedsbidraget på 8 %, som du betaler på al lønindkomst, ikke skal betales på løbende pensionsudbetalinger. Det betyder, at du ikke behøver at have helt det samme bruttobeløb, når du er på pension for at få det samme nettobeløb i hånden.

Derudover kan der være andre budgetposter som ændrer sig. Nogle eksempler er:

- Transportudgifter
- Rejseudgifter
- Restaurant, koncerter, biografer
- Kontingenter til diverse

Den slags poster på budgettet kan selvsagt både stige og falde afhængigt af, hvilket liv netop du gerne vil leve. Vær så realistisk som mulig, både når du trækker fra og lægger til i budgettet.

Indtægtskilder i pensionsalderen

De fleste mennesker har deres absolutte hovedindtægt fra deres løn, når de er på arbejdsmarkedet. Når du går på pension, bliver der pludselig mange indtægtskilder, som kan indgå i det puslespil, som en pensionsøkonomi er. Det er disse indtægtskilder, vi skal kigge på i dette afsnit.

Her kan du se en oversigt over de mest almindelige indtægtskilder:

Offentlige ydelser	Pensionsopsparing	Anden opsparing
Folkepension Efterløn Tidlig Pension	Pensionsopsparing gennem arbejdsgiver eller privat ATP LD	Friværdi Kontanter Obligationer og aktier

Offentlige ydelser

Folkepension

Du skal selv sørge for at søge om folkepension gennem Udbetaling Danmark, på borger.dk. Du får ikke en påmindelse om, at det er ved at være tid. Du kan tidligst søge et halvt år, før du når folkepensionsalderen. Hvornår du tidligst kan modtage folkepension, fremgår af tabellen på side 26.

Folkepensionen er sammensat af et grundbeløb og pensionstillæg. Grundbeløbet bliver udbetalt uanset størrelsen af pensionsopsparinger og øvrig formue. Grundbeløbet kan blive nedsat, hvis du har en arbejdsindtægt over et vist beløb.

Folkepension 2022	Grundbeløb	Pensionstillæg*	
Gælder for	Alle	Gifte (begge med folkepension)	Enlige
Årlig maksimal sats	78.564 kr.	45.600 kr.	89.664 kr.
Indtægt før modregning	348.700 kr.	179.700 kr.	89.700 kr.
Indtægter der indgår i modregning	Kun personlige arbejdsindtægter	Begges ekskl. folkepension	Alle ekskl. folkepension
Modregningssats	30 %	16 %	30,9 %
Ydelse bortfalder ved	610.500 kr.	464.700 kr.	379.900 kr.

* Bundfradrag på 122.004 kr. ved personligt arbejde.

Hvis du arbejder samtidig med, at du modtager folkepension modregnes dit grundbeløb med 30 % af lønindtægten for det, som du tjener mere end 348.700 kr. (efter arbejdsmarkedsbidrag). Du kan ændre i modregningsgrundlaget ved at arbejde mindre eller øge indbetaling til en fradragsberettiget pensionstype via din arbejdsgiver.

Pensionstillægget nedsættes, hvis du har årlige indtægter over en vis størrelse ved siden af folkepensionen, herunder indtægter fra pensionsopsparinger og positiv aktie- eller kapitalindkomst. Tillæggets størrelse påvirkes desuden af din ægtefælles eller samlevers indtægt. Se tillæggets størrelse i skemaet ovenover.

Du kan muligvis opnå et højere pensionstillæg, hvis du indbetaler til rate- eller livspension, forlænger din rateudbetaling, eller vælger senere udbetalingsalder på din rate- eller livspension. Du kan med fordel regne på dine egne tal på mitpfa.dk, borger.dk eller spørge din pensionsrådgiver.

Hvis du fortsætter med at arbejde

Du kan tjene op til kr. 348.700 om året uden at blive modregnet i folkepensionens grundbeløb. Hvis du tjener mere, og arbejder mindst 750 timer om året, så kan det være en god idé at søge om opsættelse (udsættelse) af folkepensionen.

Ventetillæg

Hvis du udsætter din folkepension, vokser den med ca. 6 % om året. Du kan få den øgede folkepension udbetalt ud fra 3 forskellige modeller:

Ventetillæg af:	Model 1	Model 2	Model 3
Folkepensionens grundbeløb	Udbetales som en engangssum til bundskat	Udbetales over 10 år	Udbetales livsvarigt
Pensionstillægget	Udbetales over 10 år	Udbetales over 10 år	Udbetales livsvarigt

Som udgangspunkt anbefaler PFA, at du vælger model 1.

Skattefri seniorpræmie

Hvis du arbejder i gennemsnit 30 timer om ugen i henholdsvis første og andet år efter folkepensionsalderen, vil du modtage en skattefri seniorpræmie. Den udgør 44.221 kr. det første år og 26.322 kr. det andet år. Gælder for personer, der er født 1. januar 1954 eller senere. Læs mere på borger.dk.

Efterløn

Efterlønsordningen er en mulighed for at trække sig helt eller delvist fra arbejdsmarkedet før folkepensionsalderen. Det er et krav, at du er tilmeldt efterlønsordningen og løbende har betalt efterlønsbidrag. Du får automatisk et brev fra a-kassen, når du nærmer dig efterlønsalderen. Opfylder du betingelserne for at modtage efterløn, vil a-kassen udstede et efterlønsbevis, så det er vigtigt, at du indsender de oplysninger, du bliver bedt om i brevet.

Ordningen i hovedtræk:

- Efterlønsbeviset giver dig ret til at gå på efterløn, også selvom du eventuelt bliver syg og derfor ikke længere står til rådighed for arbejdsmarkedet.
- Medlemsskab i efterlønsordningen giver dig garanti for at få et såkaldt "seniorjob", hvis du skulle falde ud af dagpengesystemet senest 5 år, før du tidligst er berettiget til at få efterløn.
- Den maksimale udbetalingsstørrelse afhænger af, om du er heltids- eller deltids-forsikret – og kan maksimalt udgøre 90 % af din tidligere indtægt.
- Hvis du modtager efterløn i en periode på mere end 3 år – "lav" efterløn – er satsen højest 91 % af den maksimale i hele perioden.
- Pensionsselskaber og pengeinstitutter indberetter værdien af dine pensioner til a-kassen et halvt år før din tidligste efterlønsalder.
- Efterlønnens størrelse påvirkes bl.a. af størrelsen af din pensionsopsparing og af hvornår du tager hul på dine pensionsudbetalinger (modregning). Størrelsen af modregningen varierer alt efter, hvornår du er født (se i skemaet nedenfor).
- Det er muligt at opsige din efterlønsordning, og få det indbetalte efterlønsbidrag udbetalt, hvis du endnu ikke har gjort brug af ordningen. Det indbetalte beløb udgør 1. januar 2022 ca. 135.000 kr., hvis du er fuldtidsforsikret og har været med i ordningen siden 1. april 1999. Beløbet er skattepligtigt.

Læs mere på borger.dk eller spørg din a-kasse.

Født	Efterløns-alder	Efterløns-periode	Max sats lav efterløn	Max sats høj efterløn*	Folkepension
1955 2. halvår	62	5	**211.308 kr.**	**232.212 kr.***	67
1956 1. halvår	62 1/2	4 1/2			67
1956 2. halvår - 1958 2. halvår	63	4			67
1959 1. halvår	63 1/2	3 1/2			67
1959 2. halvår - 1962 2. halvår	64	3			67
1963 1. halvår - 1966 2. halvår	65	3	**232.212 kr.**		68
1967 1. halvår eller senere	66	3			69

* Se næste side om krav til høj efterlønssats.

Efterløn – krav til arbejdstimer for høj sats og skattefri præmie

For at opnå ret til dels den høje efterlønssats, dels til at kunne optjene skattefri præmie (se side 29), skal du opfylde to krav:

1. Have arbejdet et bestemt timetal siden du modtog efterlønsbeviset. Hvor mange timer det er, fremgår af skemaet nedenfor.
2. I et defineret tidsrum siden du modtog efterlønsbeviset have udskudt tidspunktet for, hvornår du tager hul på efterlønnen. Hvor lang tid det er, fremgår af skemaet nedenfor.

Født	Krav til arbejdstimer	Krav til udskyldelse af efterlønnen
Før 1/1-1956	3120	2 år
1/1-1956 til 30/6-1956	2340	1 ½ år
1/7-1956 til 31/12-1958	1560	1 år
1/1-1959 til 30/6-1959	780	½ år

Kravene til arbejdstimer svarer til 30 timers arbejde pr. uge i udskydelsesperioden. Kravene gælder for fuldtidsforsikrede. Opfylder du ikke ovenstående krav, men har modtaget efterlønsbeviset, er du berettiget til den "lave" efterlønssats.

Modregning i efterløn

Som hovedregel vil størrelsen på din pensionsopsparing påvirke, hvor meget du kan få udbetalt i efterløn. De værdier, der benyttes til at udregne modregning, er dine pensionsopsparinger før skat. For aldersopsparing gælder det, at værdien omregnes til et bruttobeløb.

Nedenstående skema illustrerer, hvordan modregningen virker og udregnes for dig, der er født i 1956 eller senere. Skemaet er delt i to – øverst er udgangspunktet den lave sats. Nederst er udgangspunktet den høje sats.

Hvis du er født 1956 eller senere

Lav efterløn, maksimal sats: 211.308 kr. (Mere end 3 år til den tidligste folkepensionsalder)

Pension	Modregningssats	Årlig nedsættelse af efterløn	Efterløn efter modregning
Engangsbeløb / rateopsparing 1.000.000 kr.	4 % af depotet	40.000 kr.	171.308 kr.
Løbende udbetalinger 100.000 kr./år	64 % af mulig eller faktisk udbetaling af livspensioner 64 % af faktisk udbetaling af ratepensioner	64.000 kr.	147.308 kr.

Høj efterløn, maksimal sats: 232.212 kr. (Mindre end 3 år til den tidligste folkepensionsalder)

Pension	Modregningssats	Årlig nedsættelse af efterløn	Efterløn efter modregning
Engangsbeløb / rateopsparing 1.000.000 kr.	4 % af depotet	40.000 kr.	192.212 kr.
Løbende udbetalinger 100.000 kr./år	64 % af mulig eller faktisk udbetaling af livspensioner 64 % af faktisk udbetaling af ratepensioner	64.000 kr.	168.212 kr.

Eksempler på, hvordan skemaet skal læses:

Hvis du er født i 1958, vil gå på "høj" efterløn og har 1.000.000 kr. stående i et engangsbeløb/ en rateopsparing, vil dette påvirke din efterløn med 40.000 kr. pr. år, således at din maksimale efterløn er 192.212 kr.

Vær opmærksom på, at du kan blive påvirket af modregning af både engangsbeløb/ rateopsparinger og af løbende pensionsudbetalinger – hvis du har opsparing i begge pensionstyper.

Betragt ovenstående skemaer og regneeksempler som vejledende. Det er din a-kasse, som foretager den endelige udregning. Under alle omstændigheder anbefaler vi, at du søger rådgivning hos både din a-kasse og dit pensionsselskab, før du søger om efterløn.

Skattefri præmie, hvis du vælger at blive på arbejdsmarkedet i efterlønsperioden

Hvis du udskyder overgangen til efterløn og arbejder undervejs frem til folkepensionsalderen, opsparer du en skattefri præmie. Præmien er i 2022 på 13.933 kr. pr. portion (se krav nedenfor), hvis du er fuldtidsforsikret, dvs. maksimalt 167.196 kr. for 12 portioner.

Er du født før 1. juli 1959, er det en betingelse, at du udskyder din efterløn for at være berettiget til at kunne optjene den skattefri præmie. Hvis du er født 1. juli 1959 eller senere, har du mulighed for at optjene skattefri præmie fra første dag i den 3-årige efterlønsperiode, hvis du fortsætter med at arbejde.

Så meget skal du arbejde for at få den skattefri præmie

481 løntimer udløser en skattefri præmieportion, og du kan maksimalt få op til 12 portioner. Hvis du får efterløn eller dagpenge i perioden, falder antallet af dine mulige præmietimer. Der udbetales kun hele portioner, så du får ikke nogen præmieportion, hvis du har arbejdet mindre end 481 timer. 481 timer svarer til et fuldtidsjob på 37 timer om ugen i et kvartal. Det betyder, at du skal arbejde i en længere periode, hvis du går på nedsat tid. Går du fx ned på en 30 timers arbejdsuge, skal du arbejde 16 uger og en time i stedet for 13 uger på fuld tid.

Læs mere om den skattefri præmie på borger.dk.

Fleksibel efterløn

Du har mulighed for at kombinere arbejde og efterløn. Her får du et fradrag i din efterløn for det arbejde, du udfører. Fradraget bliver beregnet time for time. Hvis arbejdsgiveren ikke har mulighed for at kontrollere arbejdstiden, skal man omregne indtægten ved arbejdet til timer med satsen 259,80 kr. (2022).

Eksempler

- Du arbejder 20 timer om ugen fordelt på tre arbejdsdage og får samtidig udbetalt efterløn for 17 timer om ugen.
- Du arbejder fuldtid otte måneder om året og får efterløn fire måneder om året. Du kan fx sammensætte dit år, så du holder fri i januar, arbejder fuldtid i februar, marts, april og juni, er på efterløn juli, august, arbejder fuldtid september, oktober, november og så på efterløn i december.

Hvis du i nogle uger arbejder mere end 37 timer, vil fradraget for de ekstra timer blive afviklet i uger, hvor du helt eller delvis er uden beskæftigelse eller holder fri for egen regning.

Fleksibel efterløn og samtidig optjening af timer til skattefri præmie

Hvis du arbejder på nedsat tid, er det i visse tilfælde muligt både at modtage efterløn og opspare timer til skattefri præmie. Kontakt din a-kasse for at få uddybet regler og krav.

Selvstændig virksomhed eller frivilligt arbejde

Hvis du vil drive selvstændig virksomhed, når du er på efterløn, skal du være opmærksom på, at der er mange begrænsninger for, hvad du kan få lov til af din a-kasse. Kontakt altid din a-kasse i god tid, inden du går på efterløn, så du kan få godkendt, at du er berettiget til både at modtage efterløn og drive virksomhed.

Frivilligt arbejde medfører ikke fradrag i efterlønnen, hvis "arbejdet" ikke kan udbydes som almindeligt lønarbejde. Kontakt din a-kasse, inden du begynder at arbejde frivilligt – så du sikrer dig mod at blive modregnet i din efterløn.

Hvis din partner driver selvstændig virksomhed, skal du være opmærksom på, at det kan give nogle begrænsninger i dine muligheder for at få efterløn. Det er derfor vigtigt, at du har tæt kontakt til din A-kasse, inden du ønsker at gå på efterløn.

Kender du alle dine fordele i PFA?

Et stort fællesskab giver mange fordele der passer til dér, hvor du er i livet.

Læs mere på side 50-51

Tidlig Pension

I 2020 er det vedtaget, at man som borger i Danmark og født efter 31. juni 1955 kan søge om Tidlig pension. Tidlig Pension er en pensionsrettighed, der kan opnås ved minimum 42 års tilknytning til arbejdsmarkedet fra det fyldte 16. år og frem til 60 år. Personer, som opfylder et krav til anciennitet på arbejdsmarkedet, kan opnå ret til Tidlig Pension enten 1, 2 eller 3 år før den til enhver tid gældende folkepensionsalder. Ydelsen udgør 13.740 kr. pr. måned (2022) og er skattepligtig.

Med retten til Tidlig Pension følger, at de samme pensionsordninger, som medfører fradrag i efterlønnen, også medfører nedsættelse af Tidlig Pension. Ved Tidlig Pension er der dog et bundfradrag, når nedsættelsen skal beregnes.

Bundfradraget ved beregning af nedsættelsen af Tidlig Pension er samlet for pensionsformuen, 2 mio. kr. Har du således et samlet pensionsdepot på mindre end 2 mio. kr., vil der ikke ske nedsættelse af ydelsen i Tidlig Pension.

Overstiger pensionsformuen 2 mio. kr., nedsættes Tidlig Pension med et beløb svarende til 5 pct. af pensionsformuen (depot). Er pensionen løbende og livsvarig vil beregningsgrundlaget beregnes som et beløb svarende til 80 pct. af den årlige ydelse over 100.000 kr.

Har man indbetalt til Efterløn, og opnår man samtidig ret til at få udbetalt Tidlig Pension, anbefaler PFA, at man udover at få beregnet den samlede ydelse, man kan opnå i perioden, også får vurderet fordele og ulemper, da det ikke er muligt at få udbetalt både efterløn og Tidlig Pension. Dette er særlig vigtigt, hvis man ikke opnår ret til udbetaling af Tidlig Pension i samtlige 3 år.

Hvis du opnår ret til Tidlig Pension, og du samtidig er berettiget til efterløn, kan du vælge at opsige din efterlønsordning og få dine efterlønsbidrag tilbagebetalt.

Pensionsopsparing

Der findes grundlæggende tre typer af pensionsopsparinger:

1. En sum penge, der kan blive udbetalt på en gang eller i større portioner (kapitalpension og aldersopsparing)
2. En pension, der udbetales månedligt i et fast antal år (ratepension)
3. En pension, der udbetales månedligt, så længe du lever (fx livspension eller livrente).

De har hver især forskellige fordele og ulemper, når de skal udbetales. Både alene og i samspil med hinanden og med offentlige ydelser og efterløn.

	Aldersopsparing	Kapitalpension	Ratepension	Livspension
Beskatning af afkast (PAL-skat)	15,3 %	15,3 %	15,3 %	15,3 %
Udbetalingsform	Engangsbeløb eller i portioner	Engangsbeløb eller i portioner	Månedligt, 10 - 30 år	Månedligt, livsvarigt
Beskatning ved udbetaling	Ingen	40 %	Indkomstskat – uden arbejdsmarkedsbidrag	Indkomstskat – uden arbejdsmarkedsbidrag
Kan ændres til	–	Ratepension og livspension	Livspension	–

Aldersopsparing

- Udbetales som et engangsbeløb. Typisk kan aldersopsparing deles op og udbetales i flere portioner.
- Du kan se på side 34, hvornår udbetalingen tidligst kan ske.
- Udbetales til dine efterladte, hvis du dør, inden du har fået dem udbetalt.

Kapitalpension

- Udbetales som et engangsbeløb. Typisk kan kapitalpension deles op og udbetales i flere portioner.
- Du kan se på side 34, hvornår udbetalingen tidligst kan ske. Udbetalingen skal senest være sket 15 år efter din folkepensionsalder.
- Fratrækkes 40 % i afgift til staten inden udbetaling. (Hvis pensionen er oprettet før 1980, er afgiften lavere).
- Udbetales til dine efterladte, hvis du dør, inden du har fået dem udbetalt.

Hør fra os, når vi har relevante nyheder til dig
Tilmeld dig PFA Fokus på mitpfa.dk

Ratepension

- Udbetales som et månedligt beløb i en nærmere aftalt årrække (mindst 10, maksimalt 30 år).
- Hvis din ordning er i markedsrente, vil udbetalingerne både kunne stige og falde.
- Du kan se nedenfor, hvornår udbetalingen tidligst kan begynde. Udbetalingen skal senest begynde 17 år efter folkepension.
- Udbetalinger er skattepligtige, men du betaler ikke arbejdsmarkedsbidrag.
- Når udbetalingen er startet, kan udbetalingslængden årligt forlænges med virkning fra 1. januar det efterfølgende år. Aftalen om forlængelse af udbetalingsperioden skal derfor indgås med pensionsselskabet eller banken i året inden, ændringen skal træde i kraft. Forlængelsen medfører en ny beregning af din månedlige udbetaling.
- Udbetales til dine efterladte, hvis du dør, inden den aftalte udbetalingsperiode er slut.

Livspension (også kaldet livrente)

- Er en månedlig udbetaling, så længe du lever. På ældre ordninger findes sommetider en "ophørende livrente", der ophører efter fx 10 år.
- Du kan se nedenfor, hvornår udbetalingen tidligst kan begynde.
- Hvis din ordning er i markedsrente, vil udbetalingerne både kunne stige og falde.
- Udbetalinger er skattepligtige, men du betaler ikke arbejdsmarkedsbidrag.
- Har ingen øvre aldersgrænse for oprettelse eller udbetalingsstart.
- Kan sikres til efterladte i form af en ægtefælle/samleverpension og med en garanteret udbetalingsperiode ved dødsfald.

Hvornår kan du få udbetalt dine pensioner?

Hovedreglerne er som anført nedenfor:

Oprettelsestidspunkt for pensionsordningen	Tidligste udbetalingsalder
Før 1. maj 2007	60 år
Mellem 1. maj 2007 og 31. december 2017	5 år før din folkepensionsalder
1. januar 2018 eller senere	3 år før din folkepensionsalder

Du kan se din tidligst mulige udbetalingsalder på mitpfa.dk eller få tidspunktet oplyst hos dit pensionsselskab/pengeinstitut.

Husk, at du kan få udbetalt dine pensioner på mange måder. Fx kan du få kapitalpensionen udbetalt, når du bliver 62 år, og vente med at tage hul på din ratepension, til du bliver 65 eller 68 år. Hvordan du sammensætter dine udbetalinger, kan have betydning for dine offentlige ydelser og pensioner som fx efterløn og folkepension. Derfor anbefaler vi, at du spørger din pensionsrådgiver, hvad der bedst kan betale sig for dig.

Hvis du arbejder længere end din folkepensionsalder

Hvis du arbejder videre fx efter folkepensionsalderen og dermed fortsætter dine pensionsindbetalinger, vil dit pensionsdepot fortsætte med at stige. På de livsvarige pensioner vil ydelsen ydermere stige i forhold til, hvor længe du arbejder, eftersom pensionsselskabet (statistisk set) skal udbetale ydelsen til dig i kortere tid, hvis du venter med at bruge af den.

Hvis du ikke fortsætter med at indbetale på din ordning, men heller ikke begynder at bruge af den, vil depotet blive forrentet i forhold til, om det er en ordning i gennemsnitsrente eller i markedsrente (se side 15). På samme måde som i eksemplet ovenfor vil ydelsen på de livsvarige pensioner stige i takt med at du arbejder længere, eftersom pensionsselskabet statistisk set skal udbetale ydelsen til dig i kortere tid.

ATP

Udbetalingen af ATP følger din folkepensionsalder og udbetales automatisk som en årlig livsvarig pension, men du kan også vælge at udskyde den og få en forhøjet pension. Udbetalingens størrelse afhænger af, hvor meget du har indbetalt, og den udgør ca. 20.000 kr. om året. Du skal betale indkomstskat af ATP-pensionen. Læs mere og se dine ATP-ydelser på borger.dk.

Lønmodtagernes Dyrtidsfond (LD)

Har du LD-opsparing tilbage fra de indefrosne dyrtidsportioner i 1977 – 1979, så får du pengene udbetalt som et engangsbeløb. Du kan få udbetalt beløbet, når du fylder 60 år, eller gemme det, så længe du har lyst. Siden 2015 har det været muligt at få rabat på afgiften til LD, så man betaler ca. 37,5 % i stedet for ca. 40 %. Rabatten tilbydes alle når de fylder 60 år. Efter at afgiften er betalt, kan man hæve opsparingen – der nu hedder LD aldersopsparing – eller lade den stå hos LD. LD afgiftsberigtiger med rabatsatsen, medmindre du selv fravælger dette. Ved dødsfald tilfalder din LD-opsparing dit bo. Læs mere på ld.dk.

Anden opsparing

Frie midler som en del af din pensionsøkonomi

Med "frie midler" tænker vi først og fremmest på penge på din bankkonto, eller investeringer i aktier eller obligationer.

I forhold til din pensionsøkonomi er der forskellige ting, du skal være opmærksom på:

- De frie midler har typisk en stor fleksibilitet
- De er gode at have adgang til som en buffer og til uforudsete udgifter
- De påvirker som udgangspunkt ikke de offentlige ydelser

De frie midler er gode til at fylde "huller" ud i forhold til pensionsplanlægningen. Desuden giver de ikke modregning i forhold til hverken efterløn eller folkepensionens tillæg, så derfor kan de være "billigere" at få udbetalt end andre midler, fx pensionsopsparinger. Dog er beskatningen af afkastet på de frie midler højere end på pensionsopsparinger, så derfor bør de som udgangspunkt bruges før pensionerne.

Læs mere på **pfabank.dk**

Det er dog altid en god idé, at have let og hurtig adgang til en vis sum penge til akutte behov. Hvor meget du har brug for her, er selvfølgelig meget individuelt. Hvis du har brug for at have adgang til disse penge med det samme, skal de sikkert bare stå på en bankkonto. Hvis du blot ønsker at kunne komme til pengene med nogle dages varsel kan du sagtens have pengene investeret i værdipapirer, fx i PFA Bank. Har du en lidt længere tidshorisont for din adgang til pengene, er aldersopsparing, kapitalpension og LD-opsparing en god løsning. På disse måder kan du undgå at have for mange penge placeret på en konto, der ikke giver noget afkast.

Friværdi i boligen som en del af din pensionsøkonomi

Friværdien i en eventuel ejerbolig kan nemt udgøre en stor del af din samlede formue.

Du bør i god tid, før du holder op med at arbejde, drøfte mulighederne med din bank. Mulighederne afhænger af en kreditvurdering af dine økonomiske forhold sammenholdt med en vurdering af ejendommens værdi både nu og i fremtiden. PFA anbefaler derfor også, at du nedbringer gælden i din ejerbolig, så du max er belånt 50-60 %, som fx er et af bankernes krav for at give afdragsfrihed på realkreditlån til pensionister.

Det er altid en god idé at få tilbud fra forskellige banker.

Indefrysning af ejendomsskatter

Du har mulighed for at indefryse ejendomsskatter, hvis en af jer i husstanden har nået folkepensionsalderen eller modtager efterløn, social pension eller delpension. For at kommunen vil godkende indefrysningen kræver det, at du har tilstrækkelig friværdi i boligen og at kommunen får et pantebrev i boligen. De indefrosne beløb forrentes med en variabel årlig sats, der i 2022 er på 0,48 %. Ejendomsskatterne forfalder ved dødsfald (dog ikke ved uskiftet bo) eller salg af boligen – på dét tidspunkt er de påløbne renter fradragsberettigede. Hvis længstlevende sidder i uskiftet bo, skal de indefrosne ejendomsskatter ikke afregnes,før længstlevende dør eller sælger boligen.

Salg af bolig

Hvis du sælger din bolig og flytter i en billigere ejer- eller lejebolig, vil du måske få frigjort dele af eller hele friværdien, som så kan indgå som et supplement til din opsparing.

PFA har forskellige boligtilbud, som vores kunder har fortrinsret til. Dem kan du læse om på pfa.dk eller side 51.

Hvordan virker de forskellige opsparingsformer?

Hvis man ser på tværs af de forskellige opsparings- og pensionsformer, findes der grundlæggende set tre typer med hver deres fordele og ulemper:

- Løbende og livsvarige
- Løbende og tidsbegrænsede
- Engangssummer

Opsparingsformer	Eksempler	Fordele	Ulemper
Livsvarige, løbende udbetalinger 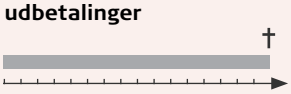	Folkepension Tjenestemandspension ATP Livspension	Giver sikkerhed for indkomst hele vejen.	Kan ikke realiseres nu og her. Livspensionen kan påvirke tillægget til folkepensionen.
Løbende udbetalinger i en afgrænset tidsperiode	Ratepension	God til at give indkomsten et løft i en afgrænset periode på 10-30 år, afhængigt af dit behov.	Kan påvirke tillægget til folkepensionen. Vær opmærksom på om indkomst evt. kommer op i topskat. Risiko for at løbe tør.
Penge du kan få udbetalt på én gang	1. Kontanter 2. Værdipapirer 3. Aldersopsparing/ kapitalpension/LD 4. Friværdi i bolig	Kan realiseres med (forholdsvis) kort varsel. Vigtigt altid at have en sum som buffer. Giver ikke modregning i folkepensionen.	Sværere at styre forbruget over tid. Risiko for at løbe tør Friværdi: Se side 36.

I hvilken rækkefølge skal du bruge dine opsparinger?

Rækkefølgen for forbrug af din samlede opsparing, afhænger af en konkret vurdering af dine behov, dine midlers afkastpotentiale, dit behov for fleksibilitet, dine skatteforhold samt indflydelsen på offentlige ydelser. Formålet er at optimere den samlede opsparing. Rækkefølgen er PFA's generelle anbefaling, og du bør få rådgivning om, hvad der bedst kan betale sig for dig.

1. Livsvarige pensioner

Tag som udgangspunkt hul på de livsvarige pensioner, så snart du kan. Du ved ikke, hvor længe du lever. Eventuelt kan du konvertere nogle af dine øvrige pensionsopsparinger til ekstra livspension. Sammen med folkepensionen og ATP kan den give dig et trygt økonomisk fundament resten af livet, så du ikke skal være bekymret for at løbe tør for penge.

2. Frie midler

PFA anbefaler, at du anvender dine frie midler før - eller som løbende supplement til - dine pensionsmidler i markedsrente (aldersopsparing, LD og ratepension). Det skyldes at værdipapirer har højere afkastbeskatning end pension, og at kontanter/opsparing på en bankkonto ingen eller ligefrem negativ forrentning får. Derfor bør du også overveje at investere kontanter du ikke skal bruge indenfor tre år, så du får mulighed for afkast. Husk også at sørge for, at du livet igennem altid har nogle frie midler i reserve til uforudsete udgifter.

3. Engangsudbetalinger

Engangsudbetalinger i markedsrente (aldersopsparing, LD og nogle kapitalpensioner) kan med fordel udskydes indtil du får brug for pengene. Det kan også være en fordel at få pengene i mindre portioner, så du fortsat får afkast af resten indtil du skal bruge dem og udnytter den lave afkastbeskatning så længe som muligt. Engangsudbetalinger i gennemsnitsrente (typisk kapitalpension), bør du dog tage ud med det samme, da opsparingen ofte ikke bliver større af at lade den stå. Ligesom med dine øvrige frie midler skal du overveje at geninvestere de penge, du ikke skal bruge de kommende tre år.

Er din indkomstskat under 40 % som pensionist, eller har du ikke har brug for et stort engangsbeløb, når du går på pension, kan du måske med fordel ændre din kapitalpension til en livspension eller ratepension, og dermed betale en lavere skat af dine udbetalinger. Vær dog opmærksom på, at der er forskellige modregningsregler i fx folkepensionen og efterlønnen for henholdsvis løbende udbetalinger og engangsudbetalinger.

4. Ratepension

Udskyd dine ratepensioner i markedsrente så længe du kan, og forlæng udbetalingsperioden så længe du kan i forhold til dit behov og ønsker til levestandard. På den måde vil din opsparing fortsætte med at generere et afkast til dig, som bliver lavere beskattet end afkast af frie midler. Den længere udbetalingsperiode vil samtidig give dig mulighed for optimering i forhold til folkepensionens tillægsbeløb samt grænsen for topskat.

5. Friværdien i fast ejendom

Hvis friværdien i huset er en del af dine pensionsmidler, bør du drøfte dine muligheder med banken i god tid, dvs. typisk mens du stadig er i arbejde (se også side 36). Også selvom vi som udgangspunkt anbefaler at vente med at bruge af friværdien til sidst, da det kan give dig en løbende udgift til renter og eventuelle afdrag.

Få rådgivning i god tid

Det kan være vanskeligt at regne ud, hvad der er den bedste plan for dig. Er I to i husstanden, bliver det endnu vanskeligere, da fx jeres pensionstillæg baserer sig på husstandsindkomsten. Vi anbefaler derfor, at du/I får rådgivning 3 år inden den første af jer går helt eller delvist på pension og igen ca. 6 mdr. inden den ønskede pensionsdato.

Udbetalingsplanen i mitpfa.dk

Hvis du er kunde i PFA, kan du på mitpfa.dk finde Udbetalingsplanen, der gør det nemt for dig at få overblik over dine tal og lægge en plan for fremtiden. Du kan benytte Udbetalingsplanen på egen hånd, og du vil også møde den i dialogen med din pensionsrådgiver.

Udbetalingsplanen giver dig et detaljeret overblik over dine forventede indtægter som pensionist efter skat, så du kan se, om din opsparing matcher dine forventede behov, eller om der er noget, som skal justeres.

Fordi Udbetalingsplanen er en del af mitpfa.dk, er de tal, som PFA kender, allerede medregnet i din plan. Det gør det nemt at komme i gang – desuden kan du under "Dine Oplysninger" på forsiden af mitpfa.dk tilføje andre økonomiske forhold, der skal medregnes i din pensionsøkonomi.

Bemærk, at tallene i udbetalingsplanen er prognosetal, som er forbundet med usikkerhed.

Få overblik med Udbetalingsplanen

Scan QR koden med kameraet på din mobil

Scan koden

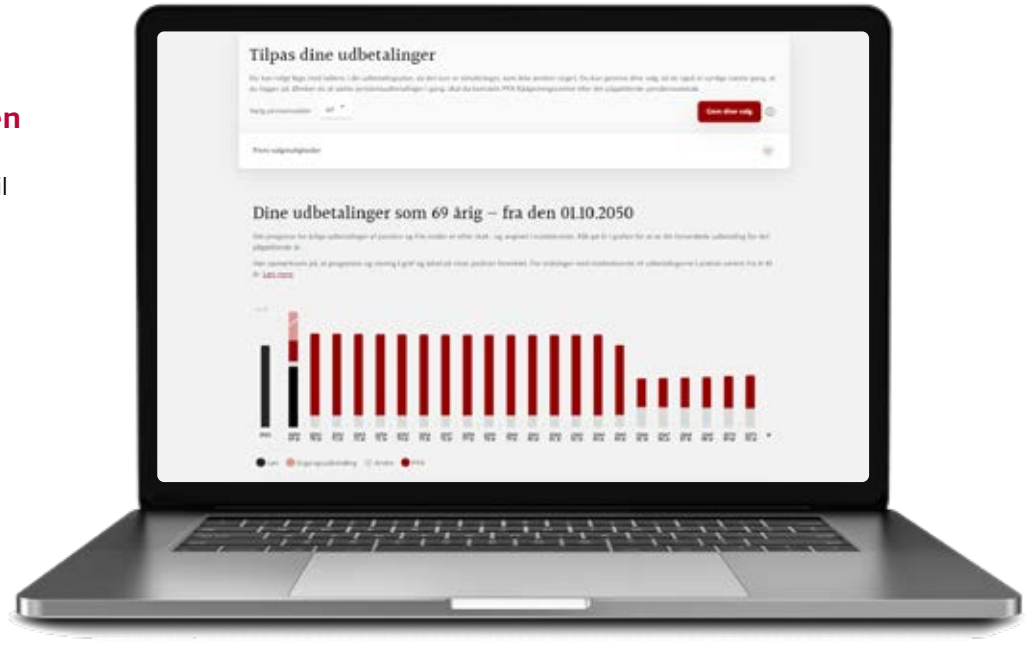

Udbetalingsplan på mitpfa.dk

Tjekliste ✓

Sådan kommer du i gang

1. Hvad drømmer du om?

- ◯ Hvad er dine/familiens drømme og planer for fremtiden?
- ◯ Hvordan skal din/jeres overgang fra arbejdslivet til livet på pension være?
- ◯ Undersøg dine muligheder med din arbejdsgiver

2. Hvad har du brug for?

- ◯ Lav et budget for dit/jeres forbrug i dag og i fremtiden.

3. Lav din pensionsplan

- ◯ Udfyld dit Formueoverblik i Mit PFA og tjek din Pensionsplan
- ◯ Book rådgivning
- ◯ Hvornår skal dine pensioner begynde, og hvilken periode skal udbetalingerne strækkes over?
- ◯ Skal livspensionen sikres til andre?
- ◯ Hvordan skal dine penge investeres indtil du skal bruge dem?

4. Sæt i gang

- ◯ Ansøg Udbetaling Danmark om udbetaling af folkepension – eller opsæt folkepensionen
- ◯ Orienter dit pensionsselskab min. 2 måneder før pensionsudbetalingen skal begynde, så du er sikker på at have pengene til rådighed på pensionstidspunktet
- ◯ Få styr på arveforhold og fremtidsfuldmagter.

Fase 3

Du er gået på pension

Optimér din pensionsøkonomi

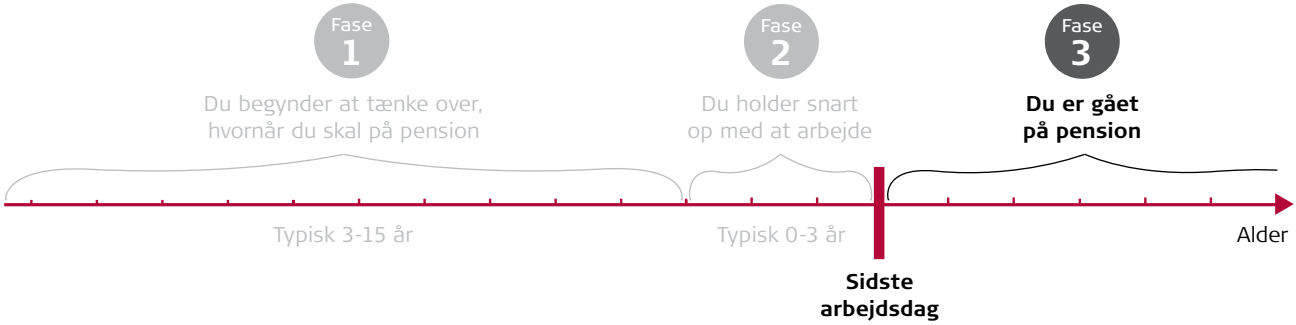

Indledning

Når du er gået på pension, kan du, så længe du har opsparing hos PFA, fortsat gøre brug af både mitpfa.dk og PFA's rådgivning. Hvis du er gift eller har en samlever, kan din partner også blive kunde i PFA, og I kan få fælles rådgivning.

Når du holder op med at arbejde, vil der sikkert gå et års tid eller to, før du finder dig helt tilrette i din nye tilværelse. I den sammenhæng kan det være, at du opdager, at dine økonomiske behov er anderledes, end du forventede, før du gik på pension. Hvis behovene er mindre, bør du forholde dig til, hvad du skal stille op med de midler, du ikke bruger og overveje, om du skal investere dem. Hvis dine behov er større end forventet, kan det være, at du skal have revideret hele din pensionsplan.

Økonomiske knapper, som du fortsat kan dreje på

- **Frie midler** anbefaler vi generelt, at du bruger inden dine pensionsmidler i markedsrente. Så får du nemlig glæde af den lave PAL-skat på afkast af din pensionsopsparing. Du skal også overveje at investere frie midler, du ikke skal bruge indenfor 3 år, da de mister værdi, når de står kontant. Læs om dine muligheder for at investere gennem PFA Bank på side 49.

- **Kapitalpension, aldersopsparing og LD** kan du nemt komme til. Du skal dog ikke tage dem ud, før du skal bruge dem, med mindre det er en kapitalpension i gennemsnitsrente, som skal geninvesteres for at få mulighed for et afkast.

- **Ratepensionen** anbefaler vi, at du gemmer så længe du kan, og at du strækker udbetalingerne over en lang periode, så du ikke skal gå væsentligt ned i levestandard efter 10 år. Har du allerede sat dine udbetalinger i gang, fx med en varighed på 15 år og finder ud af, at du hellere vil have den fordelt over 20 år, kan du få fordelt den resterende, ubrugte opsparing over den ønskede tidsperiode. Denne ændring skal ske til d. 1. januar.

- **Fast ejendom.** Hvis du ikke er belånt mere end 60 % i din ejendom, kan du med stor sandsynlighed få omlagt til et 30-årigt afdragsfrit lån. Der kan også være andre muligheder for at "spise mursten", så tag en snak med banken i god tid, også selvom der er flere år til, at du har brug for pengene.

- Hvis du ikke allerede har gjort det, kan du ansøge din kommune om indefrysning af ejendomsskat.
- Endeligt kan du overveje at sælge din bolig og flytte i noget mindre eller bo til leje. PFA har en række boligtilbud til vores kunder, som du kan læse om på pfa.dk.

ATP og livspensionen anbefaler vi ikke at stoppe, når de først er sat i gang.

Hvis du begynder at arbejde igen

Du kan tjene op til kr. 348.700 om året og stadig få udbetalt folkepensionens grundbeløb.

- Tjener du mere og opfylder kravet om arbejdstid, skal du overveje at standse udbetalingen af din folkepension (opsætte den), og få glæde af ventetillægget. (Læs side 25 om kravene til opsættelse af folkepensionen)
- Er der pensionsordning knyttet til dit nye job og tjener du mere end kr. 348.700 (2022) kan du også overveje at indbetale en del af lønnen til din pensionsordning. På den måde får du mest muligt ud af din folkepension.

Vi anbefaler, at du løbende holder øje med dit forbrug i forhold til din økonomiske plan. Og fx 1-2 gange om året bruger ekstra tid på at holde øje med, om der er sket større eller mindre ændringer i den ene eller anden retning.

Når der sker større forandringer i livet, kan det selvfølgelig have stor betydning for din økonomi. Det kan være en flytning, som ændrer på nogle af de store poster på budgettet. Og så naturligvis risikoen for alvorlig sygdom og invaliditet hos dig selv – eller din eventuelle partner.

I alle de tilfælde anbefaler PFA, at du tager fat i en rådgiver, så du kan få justeret din plan i forhold til din nye situation. Det giver ro i maven.

Selvom du er gået på pension, så er det vigtigt, at du jævnligt sikrer, at alle dine midler (opsparing både i pension og anden opsparing) er investeret rigtigt.
Du skal leve af den i mange år og har en lang investeringshorisont.

Tjek Mit PFA
Scan QR koden med
kameraet på din mobil

Scan koden

mitpfa.dk
Log på med NemID hvis du har pensionsordning hos PFA og se personlige oplysninger, forsikringer og opsparing

- Udfyld "Dine oplysninger"
- Tjek selv, hvordan din økonomi kommer til at se ud med PFA's Pensionsplan
- Træk oplysninger om dine øvrige pensionsopsparinger ind fra Pensionsinfo – og få dem automatisk medregnet i din pensionsplan.

Pensionsinfo.dk
Her kan du se alle dine pensionsordninger, folkepension og visse tjenestemandspensioner. Andre tjenestemandspensioner kan ses på tjenestemandspension.dk.

Borger.dk
Her kan du beregne, hvor meget du vil få i efterløn, og hvor meget du vil få i folkepensionens tillæg. Her kan du også se dine ATP-udbetalinger.

Kontakt i øvrigt dit/din

- Pensionsselskab
- A-kasse (om efterløn)
- Udbetaling Danmark (om Folkepension og ATP)
- LD
- Bank
- pfa.dk - læs om alle fordele og muligheder, du har som kunde i PFA
- pfabank.dk

PFA Bank

Få fuldt udbytte af din samlede formue

Hos PFA tager vi os ikke kun af din pension. Din private opsparing kan også få den bedste behandling og fornyet overskud med stabile langsigtede afkast* og lave omkostninger.

Som kunde i PFA har du nemlig adgang til vores investeringsbank PFA Bank, som kan rådgive og hjælpe dig med at investere dine penge.

Tryghed og stabilitet

I PFA Bank får du adgang til din egen personlige investeringsrådgiver og trygheden ved at have en stærk investeringspartner som PFA i ryggen.

Lave omkostninger

Hos PFA Bank investerer du i PFA Invest, og du nyder godt af:

- Nogle af markedets laveste omkostninger uden gebyrer og kurtage.
- En særlig rabatmodel, hvor omkostningerne i procent bliver lavere, jo mere du investerer.

Når du er kunde i PFA Pension, kan både du og din ægtefælle/samlever få glæde af PFA Bank.

Læs mere på pfabank.dk

PFA Bank
Scan QR koden med kameraet på din mobil

Scan koden

*Bemærk, at afkast kan være både positive og negative. Historiske afkast er ikke garanti for fremtidige afkast.

Fordele til dig der er kunde i PFA

Som kunde i PFA har du flere fordele, end du måske lige forestiller dig. Nogle har konkret værdi for dig her og nu, nogle har du mulighed for at give videre til dine nærmeste og andre er rare at kende til, hvis du skulle få brug for dem senere.

ØKONOMI & RÅDGIVNING

Rådgivning – få lagt en god plan for jeres fælles økonomi på pension (herunder nedsparring).

PFA Bank – rådgivning og tryg investering af jeres frie midler indtil de skal bruges.

Webinarer og kurser – få tips til planlægning af økonomi og trivsel på pension.

Senkarriere – få inspiration og sparring til god trivsel på arbejdsmarkedet i seniorlivet.

BOLIGER TIL HELE LIVET

Skal dit barn eller barnebarn i gang med at studere? Så kan du give dem fortrinsret til attraktive **kollegieboliger.**

Overvejer du at skifte boligen ud med leje? Så har **PFA lejeboliger** af høj kvalitet.

Velegnede **boliger til seniorlivet** til dig selv eller opskriv forældre til en **friplejehjemsplads** for en værdig alderdom.

TRYG HVERDAG

PFA Helbredssikring – behold din ordning og / eller tegn en til din partner.

LB Forsikringer – få foden indenfor til prisvenlige skadesforsikringer anbefalet af Forbrugerrådet Tænk.

PFA Omsorg – du eller dine nærmeste kan blive aflastet og få et tiltrængt pusterum.

Testamenteservice – få rådgivning om dine arveforhold, så du har vished for, at det er de rette, der arver dig.

Sundhedslinje – få råd og vejledning om trivsel og sundhed, helt anonymt og trygt.

Se alle dine muligheder og fordele på pfa.dk under Kundefordele

Hvem skal have dine penge ved skilsmisse eller død?

Arv og testamente

Hvordan opgør man den arv, der skal fordeles?

Arv reguleres via arveloven. Når man skal gøre op, hvor meget der falder i arv, afhænger svaret af, om I har delingsformue eller særeje – og hvilken type særeje det er. Når man gifter sig uden at oprette ægtepagt, har man delingsformue.

Delingsformue

Her er det forudsat, at begge parter har en positiv nettoformue, ellers gælder der lidt andre regler.

Når man har delingsformue, betyder det ikke, at man ejer noget i fællesskab. Det betyder blot, at man skal dele, det man ejer, med sin ægtefælle, hvis man skal skilles, eller når man dør. Ved skilsmisse afgiver hver ægtefælle halvdelen af sit delingsformue til den anden ægtefælle, således at hver ægtefælle herefter tager en lige stor del af parternes samlede formue med ud af ægteskabet.

Også her er det forudsat, at begge parter har en positiv nettoformue, ellers gælder der lidt andre regler.

Når den ene ægtefælle dør, deles delingsformuen på samme måde. Her falder der således et beløb i arv efter den afdøde, der svarer til halvdelen af parternes samlede formue.

Særeje

Man kan som ægtepar oprette en aftale om, hvad man skal dele – og dermed hvad man ikke skal dele – hvis man en dag skal skilles. En sådan aftale kaldes en særejeægtepagt, og skal tinglyses for at være gyldig. Et særeje kan omfatte hele formuen, en brøkdel heraf eller eventuelt blot enkelte udvalgte ejendele.

Man kan vælge mellem to grundformer af særeje: fuldstændigt særeje og skilsmissesæreje. Ved skilsmisse virker de to særejeformer ens: der skal ikke ske deling af særejet. Men når en af ægtefællerne dør, virker særejerne forskelligt. Har man valgt **skilsmissesæreje**, bliver særejet til delingsformue ved den ene ægtefælles død. Har man derimod valgt **fuldstændigt særeje**, fortsætter særejet med at være særeje, med den virkning at den efterlevende ægtefælle får en mindre andel af den afdødes værdier, og ikke kan sidde i uskiftet bo (med afdødes særeje).

Man har også mulighed for at lave en kombination af de to særejeformer – nemlig et ægtefællebegunstigende **kombinationssæreje**. Dette har den betydning, at man ikke skal dele særejet i tilfælde af skilsmisse, og at når den ene dør, fortsætter den efterlevendes særeje med at være særeje, hvorimod den afdødes særeje bliver delingsformue. Dette indebærer en økonomisk fordel for den efterlevende enke eller enkemand, der vil have mulighed for at sidde i uskiftet bo.

Hvem arver dig?

Har du ikke skrevet testamente, er der helt faste regler for, hvem der arver hvad og hvor meget, når du dør.

Hvis du er gift, når du dør og ikke har livsarvinger (børn, børnebørn osv.), arver din ægtefælle alt, hvad du efterlader dig, dvs. halvdelen af delingsformuen og hele dit eventuelle (fuldstændige) særeje. Har du livsarvinger, deles arven 50/50 mellem dem og din ægtefælle.

Hvis du ikke er gift, når du dør, viser nedenstående figur, hvem der arver dig – opdelt efter arvelovens tre arveklasser.

NB: Som samlevende arver I kun hinanden, hvis der er oprettet testamente.

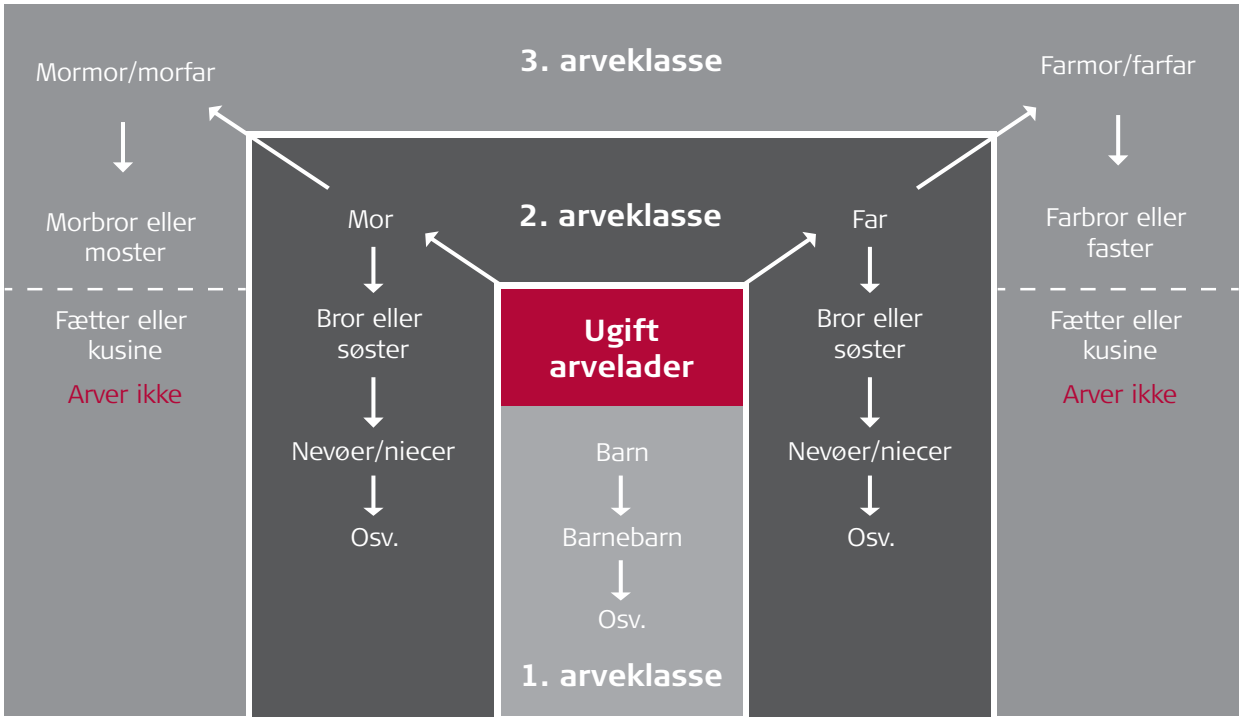

Arveklasser

1. arveklasse (børn, børnebørn osv.):
Børnene arver alt. Skulle et barn ikke være i live, når du dør, tilfalder det, som dit barn skulle have arvet, barnets egne børn (altså dine børnebørn). Efterlader barnet ikke egne børn, deles hele arven efter dig ligeligt mellem dine øvrige børn. Dit afdøde barns evt. ægtefælle (altså din svigersøn eller svigerdatter) arver ikke det, som dit afdøde barn skulle have arvet.

Læs mere om arv og testamente på:

danskefamilieadvokater.dk
advokatnoeglen.dk
familieadvokaten.dk
mittestamente.dk
borger.dk

2. arveklasse (forældre, søskende, nevøer/niecer osv.):
Er der ingen efterladte i 1. arveklasse, arver dine forældre det hele - med halvdelen til hver. Er en af dine forældre eller begge døde, går det, som de skulle have arvet, videre ned i arveklassen til dine hel- og halvsøskende, nevøer, niecer osv.

3. arveklasse (bedsteforældre, morbrødre, mostre, farbrødre og fastre):
Er der ingen efterladte i de første to arveklasser, arver dine bedsteforældre det hele – fordelt med halvdelen til henholdsvis den mødrene og den fædrene side. Lever dine bedsteforældre ikke ved din død, går arven videre til deres respektive børn, dvs. dine morbrødre, mostre, farbrødre og fastre.

Dine fætre og kusiner arver dig kun, hvis du har oprettet testamente. Arven efter dig ender i statskassen, hvis du er ugift, og du ikke har oprettet testamente og ikke efterlader dig nogen af de nævnte slægtninge, der kan arve. Opretter du et testamente, kan du frit vælge, hvem der skal arve dig, fx en ven eller et velgørende formål.

Ægtepar: Sådan sikrer I den længstlevende

Udskyd ikke beslutningen om at sikre den længstlevende økonomisk.

Når en person afgår ved døden, skal boet gøres op, kreditorerne betales og resten fordeles til arvingerne. Denne proces kaldes et skifte.
Loven giver i flere former nogle skiftefordele for den længstlevende ægtefælle, så ægtefællen hurtigere og lettere kan komme videre med sit liv:

Uskiftet bo
Den længstlevende kan vælge at sidde i uskiftet bo, hvis følgende betingelser er opfyldt:

- Afdøde har delingsformue
- I har fællesbørn eller længstlevende kan opnå samtykke fra afdødes særbørn
- Hvis I begge er solvente (dvs. ejer mere end I skylder væk).

Fordelen er, at det er en enkel, hurtig og billig behandling af boet og længstlevende får rådighed over begge ægtefællers midler - også de konti, som pengeinstituttet måtte have spærret på grund af dødsfaldet.

Ulemper ved uskiftet bo

- Der kan i et uskiftet bo opstå konflikter i forhold til afdødes børn, som let kan få indtryk af, at længstlevende misbruger sin rådighed over det uskiftede bo, og derfor kræver skifte på et uheldigt tidspunkt
- Længstlevende kan få et ønske om at indgå ægteskab på ny og må derfor skifte det uskiftede bo for at kunne gifte sig
- Det kan også være at afdødes særbørn ikke vil give samtykke, så det uskiftede bo slet ikke kan etableres.

Boudlæg uden skiftebehandling: Hvis værdien af boets aktiver efter fradrag af rimelige udgifter til begravelsen, boets behandling og gæld, som er sikret ved pant, ikke overstiger 48.000 kr. (2022). Den længstlevende overtager ikke i øvrigt ansvaret for afdødes gæld.

Ægtefælleudlæg: Boet kan udlægges uden skiftebehandling til den længstlevende ægtefælle. Ægtefælleudlæg kan ske, hvis boet sammen med den længstlevende ægtefælles fuldstændige særeje, boslod samt eventuelle forsørgertabserstatninger og forsikrings- og pensionsudbetalinger mv udgør max 820.000 kr. (2022). Den længstlevende påtager sig ansvaret for afdødes gæld.

Tilgodese længstlevende i testamente

I stedet for at overveje uskiftet bo, kan I oprette et testamente, hvori det bestemmes, at længstlevende skal arve mest muligt ifølge den til enhver tid værende arvelov. Med en sådan bestemmelse skal børnene arve 1/8 af det, der falder i arv efter førstafdøde (eller 1/16 af fællesboet, hvis I har delingsformue). Herefter er boet skiftet. (Husk, at en eventuel livsforsikringssum tilfalder den længstlevende uden om boet).

Et testamente sikrer, at dine ønsker bliver opfyldt

Et testamente er et juridisk dokument, der bestemmer, hvordan og på hvilke vilkår arven efter dig skal fordeles.

Hvis du har tvangsarvinger (ægtefælle og/eller livsarvinger), kan du dog kun via testamente bestemme over 3/4 af det, du efterlader dig (friarv). De resterende 1/4 er tvangsarv.

Overvej at oprette testamente hvis:

- Du ikke er gift, men har en samlever, du ønsker at sikre.
- Du har børn fra tidligere forhold, som skal arve anderledes end, hvad arveloven foreskriver.
- Du hverken efterlader dig børn, ægtefælle eller samlever, eller hvis du ønsker at betænke svigerbørn, fraskilt ægtefælle, fætre/kusiner eller en bestemt forening eller organisation.
- Du vil sikre din ægtefælle økonomisk mulighed for selv at vælge, om hun eller han vil skifte ved din død.

Overvej også testamente, hvis du ønsker at:

- Båndlægge arven til dine arvinger (aktuelt, hvis du har mindreårige børn eller en stor formue). Tvangsarv kan kun båndlægges indtil det fyldte 25. år, mens friarv principielt kan båndlægges, så længe man ønsker.
- Arven skal tilhøre modtageren som særeje. Fx så dine børn ikke skal dele arven fra dig med en evt. ægtefælle i tilfælde af separation/skilsmisse eller ved død. Du kan selv vælge, hvilken type særeje arven skal være.

Mit PFA
På mitpfa.dk kan du simulere, hvordan din egen arv kan blive fordelt med et testamente. Se under menupunktet Arv og begunstigelse.

Scan QR-koden med din mobiltelefon og gå til Mit PFA.

Testamenteservice
Du kan få hjælp til oprettelse af et testamente med PFA's Testamenteservice. PFA samarbejder med en række advokater, og du får rabat på denne service, når du er kunde i PFA.

Scan QR-koden med din mobiltelefon og læs mere på pfa.dk.

Sådan opretter du et testamente

Der findes to typer testamenter, og det kan være en god idé at tage en juridisk rådgiver med på råd, når du vil oprette testamente.

Notartestamente

- Testamentet skal underskrives foran en notar (medarbejder i retten). Notaren bekræfter, at du er den, du udgiver dig for at være, og at du er ved din fornufts fulde brug. Det er derfor vanskeligt at anfægte et notartestamente.
- Testamentet registreres i centralregisteret for testamenter, og derved er man sikker på, at det automatisk kommer frem, når man dør.
- Det koster 300 kr. i retsafgift at oprette et notartestamente.
- Kontakt en byret efter eget valg. Se nærmere på: domstol.dk.

Vidnetestamente

Testamentet skal underskrives af to vitterlighedsvidner. Vidnerne skal være uvildige (dvs. uden økonomisk interesse i testamentet).
Risiko: Vidnetestamentet registreres ikke i centralregisteret for testamenter, og det er lettere at anfægte et vidnetestamente.

Generelt for begge testamentsformer

Ændring eller ophævelse af et testamente skal ske på samme måde som oprettelse, dvs. i testamentsform. Du behøver ikke at oprette et testamente for at bestemme, hvem der skal arve almindeligt indbo. Du kan skrive det på et stykke papir, som du daterer og underskriver.

Hvor meget kan du råde over ved et testamente?

Du kan her se, hvem der arver, hvis der ikke er et testamente, og hvor stor en del af formuen, man kan bestemme over i et testamente:

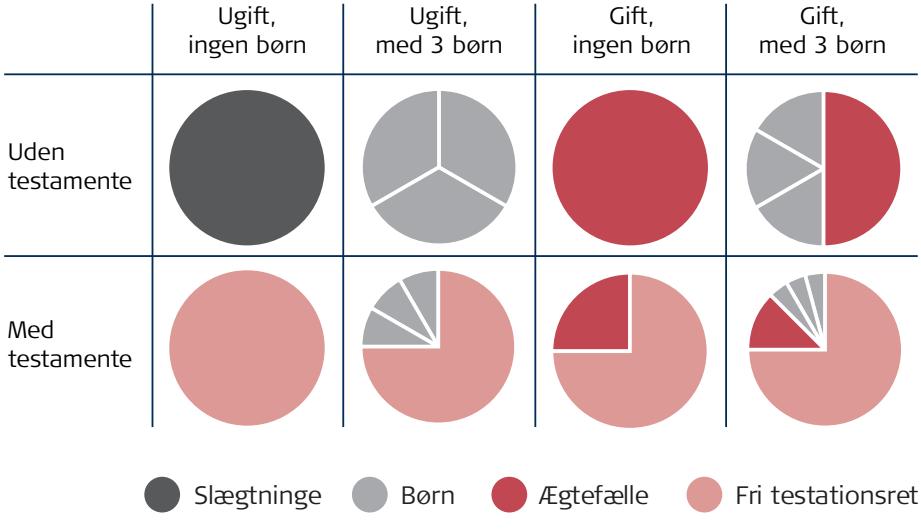

Med udvidet samlevertestamente kan arv til samlever forøges til 7/8, dvs. "arv som en ægtefælle".

Samlevende: Sådan sikrer I den længstlevende

Når man lever papirløst sammen, har man ikke fælleseje. Man arver ikke hinanden, og den, der lever længst, har ikke mulighed for at sidde i uskiftet bo, når samleveren dør. Det kan derfor være svært at blive siddende i den fælles bolig og opretholde levestandarden, når den ene indtægt og formue forsvinder.

I har mulighed for at oprette et testamente, hvor I tilgodeser hinanden med hele jeres friarv. Denne er 3/4, hvis I har livsarvinger – og uden begrænsninger (dvs. 100 %), hvis I ikke har livsarvinger.
I har også mulighed for at oprette et særligt testamente, hvor I tilgodeser hinanden med 7/8 af jeres personlige formue, selvom I har livsarvinger. Dette testamente kaldes et **udvidet samlevertestamente,** og det gælder kun, hvis samtlige nedenstående betingelser er opfyldt:

- Testamentet skal være gensidigt – dvs. både du og din samlever skal tilgodese hinanden i testamentet.
- Når testamentet bliver oprettet, skal I kunne gifte jer, hvis I ville. Det betyder, at I bl.a. ikke må være gift, separeret, sidde i uskiftet bo efter tidligere ægtefælle eller være søskende.
- I skal have fælles bopæl, når den første dør, og enten have haft ægteskabslignende samliv de sidste to år eller have fælles barn. Efterfølgende ophold på institution sidestilles med fælles bopæl.

Samejeoverenskomst

Hvis I lever papirløst sammen, er det i øvrigt en god idé at oprette en samejeoverenskomst, som afklarer, hvem af jer, der ejer hvad. Dette er hensigtsmæssigt, hvis den ene af jer dør, og medvirker til, at der ikke opstår konflikter med arvinger om ejerforholdene og omfanget af deres arv.

Tip!

Gift jer, og opret evt. testamente hvis den, der lever længst, skal kunne sidde i uskiftet bo, eller hvis I vil undgå at betale boafgift af arven efter hinanden.

Dine, mine og vores børn – hvordan skal de sikres?

Hvis I vælger at sikre hinanden mest muligt økonomisk i tilfælde af den enes død, skal I måske samtidig også tage højde for, hvordan jeres børn skal tilgodeses - især hvis I har børn fra tidligere forhold (stedbørn).

Det kan gøres på mange forskellige måder, og det skal tilpasses jeres individuelle behov og ønsker. Det kan være en god idé at tage en juridisk rådgiver med på råd. Børn fra tidligere forhold kan give anledning til overvejelser, der kræver beslutninger, fx hvis I vil:

- Sidde i uskiftet bo - det kræver samtykke fra børn fra tidligere forhold
- Beskære arven til et barn fra et tidligere forhold, som der fx ikke er kontakt til
- Ligestille børn fra tidligere forhold arvemæssigt med fællesbørn.

Tjek på Mit PFA: Hvordan er din begunstigelse lavet?

Pensionsordninger

Hvem får din pensionsopsparing?

Pensionsopsparinger og udbetalinger fra livsforsikringer indgår som udgangspunkt ikke i bodelingen efter den afdøde, men tilfalder den begunstigede direkte og uden om dødsboet. Det betyder også, at udbetalingerne som hovedregel er beskyttet imod den afdødes kreditorer.

Hvad der skal ske med udbetalingen fra din pension, bestemmer du via en begunstigelse.

Begunstigelse og "nærmeste pårørende"

Dine pensionsordninger og livsforsikringer er født med en standardbegunstigelse, som hedder "nærmeste pårørende". Denne standard skal sikre, at der vil ske udbetaling til dine efterladte, hvis du ikke selv har taget aktiv stilling til det. Hvem der er "nærmeste pårørende" afhænger af, hvornår standardbegunstigelsen er oprettet eller evt. ændret:

*Begunstigelse oprettet eller ændret **før** den 1. januar 2008.*

Hvis begunstigelsen "nærmeste pårørende" er oprettet før 2008, gælder følgende rangorden:

1. Ægtefælle/registreret partner
2. Livsarvinger, det vil sige børn eller børnebørn, hvis et barn er afgået ved døden
3. Arvinger ved testamente
4. Øvrige arvinger i henhold til arveloven.

*Begunstigelse oprettet eller ændret **efter** den 1. januar 2008.*

Hvis begunstigelse "nærmeste pårørende" er oprettet i 2008 eller senere, gælder følgende rangorden:

1. Ægtefælle/registreret partner
2. **Samlever. Når den første dør, skal parterne have fælles bopæl, eller de skal være flyttet på institution, og:**
   a: have ægteskabslignende samliv de sidste to år, eller
   b: have fælles barn
3. Livsarvinger, det vil sige børn eller børnebørn, hvis et barn er afgået ved døden
4. Arvinger ved testamente
5. Øvrige arvinger i henhold til arveloven.

Samlevere kan således opnå status som "nærmeste pårørende" og dermed få pensionsordninger udbetalt.

I stedet for standardbegunstigelsen "nærmeste pårørende" kan du selv vælge at indsætte en eller flere begunstigede, som får udbetalinger fra dine pensionsordninger og livsforsikringer, hvis du dør. Du kan ikke bruge et testamente til at bestemme, hvem der skal begunstiges på dine pensionsordninger og livsforsikringer. Det skal du gøre via dit pensions-/forsikringsselskab.

Hvem kan du begunstige?

Når du skal vælge begunstigelse, har det betydning, om der er skattefradrag for indbetalingen til din pensionsordning eller livsforsikring.

Pensionsordninger og livsforsikringer med skattefradrag for indbetalinger samt aldersopsparing

Du kan vælge at begunstige følgende til at få udbetalinger:

- Ægtefælle/registreret partner
- Fraseparereret eller fraskilt ægtefælle/registreret partner
- Børn/stedbørn og deres livsarvinger
- Samlever (en person, som du har fælles bopæl med ved indsættelsen)
- Samlevers børn og deres livsarvinger
- Begrebet "nærmeste pårørende"
- Ingen begunstigelse, dvs. udbetalingen sker til dødsboet.

Pensionsordninger og livsforsikringer uden skattefradrag for indbetalinger – gælder ikke aldersopsparing

Du kan frit vælge, hvem du vil indsætte som begunstiget, fx dine forældre eller en velgørende forening. Er du i tvivl om, hvem der er begunstiget på dine pensionsordninger og livsforsikringer, kan du få hjælp hos PFA's rådgivningscenter på 70 12 50 00.

Ønsker du at ændre din begunstigelse, kan du gøre det på mitpfa.dk og godkende den med NemID. Samme sted kan du finde en blanket, hvorved du kan gøre udbetalingen fra din pensionsordning eller forsikring til særeje for den eller de personer, du har begunstiget.

Hvis du skal skilles

En skilsmisse kan have mange konsekvenser, og for mange ændrer det også markant på den økonomiske situation.

Ved skilsmisse er det godt at huske på:

- Hvis I har indsat hinanden som modtagere af udbetalinger fra pensionsordninger og livsforsikringer, skal dette evt. ændres. Nye begunstigelseserklæringer skal udfyldes.
- Hvis I har skrevet testamente, skal det evt. ændres. Kontakt en advokat.
- Hvis I har oprettet en krydslivsforsikring, skal den eventuelt opsiges eller ændres.

Din pensionsordning skal som udgangspunkt **ikke** deles med din ægtefælle, hvis I bliver skilt.

Tip!

Hav tjek på jeres bankkonti!

Pengeinstituttet spærrer de konti, der har tilhørt den afdøde - også eventuelle fælleskonti. Kontiene frigives normalt først, når det er besluttet, hvordan boet skal behandles, og pengeinstituttet får en skifteattest, der viser det. Det er derfor en god idé at have separate konti.

Fremtidsfuldmagt

En "fremtidsfuldmagt", giver dig mulighed for at vælge en anden (eller andre) til at repræsentere dig, hvis du på et tidspunkt i fremtiden bliver syg eller svækket. Du kan selv bestemme, hvad den anden skal kunne foretage sig på dine vegne, fx hvis du bliver dement. En fremtidsfuldmagt er et selvvalgt og "mildt" alternativ til et værgemål.

Fremtidsfuldmagten kan give fuldmagt til i at handle på dine vegne i forhold til såvel dine personlige forhold (fx søge hjemmehjælp) som om dine økonomiske forhold (fx at lave betalingsaftaler med din bank eller omlægge lån i fast ejendom). Det kan være den samme person, der tager sig af alle forhold. Eller der kan udpeges én fremtidsfuldmægtig til at tage sig af dine personlige forhold og en anden til at tage sig af din økonomi, hvis det passer bedre.
Du skal selv udpege dine såkaldte "fremtidsfuldmægtige" og du kan udpege en eller flere personer til i fremtiden at handle på dine vegne.

PFA anbefaler, at du opretter en fremtidsfuldmagt.
Du kan læse mere på borger.dk om, hvordan du opretter en fremtidsfuldmagt.

PFAs Testamenteservice
Med PFA's Testamenteservice kan du som PFA-kunde få professionel juridisk hjælp til en god pris hos en af vores samarbejdspartnere.
De kan bl.a. hjælpe dig med:

- ægtepagt
- testamente
- fremtidsfuldmagt
- generationsskifte

Du bestiller Testamenteservice hos din rådgiver eller ved at ringe 70 12 50 00.

Boafgift

Arv og udbetaling fra en pensionsordning eller livsforsikring til den ægtefælle, der lever længst, er afgiftsfri. Andre end ægtefæller og visse velgørende institutioner skal betale 15 % i boafgift af de efterladte værdier og udbetalinger fra pensionsordninger og livsforsikringer.

Den afgiftsfri bundgrænse for boafgift er på 312.500 kr. i 2022. Bundfradraget er i dødsboet, og der er derfor kun ét bundfradrag for en afdød person uanset antallet af arvinger. Bundgrænsen kan ikke anvendes for udbetalinger fra pensionsordninger og livsforsikringer.

Hvis den, der får arven eller udbetalingen, er en fjernere slægtning eller slet ikke i familie med den afdøde, skal der, ud over de 15 %, betales yderligere 25 % i tillægsboafgift. Særlige beregningsregler betyder dog, at bo- og tillægsboafgift tilsammen max kan blive 36,25 %. Ved udbetalinger fra pensionsordninger og livsforsikringer, hvor der har været skattefradrag for indbetalingerne, kan der også være en anden type afgift på 40 % til staten. Spørg din pensionsrådgiver om, hvilke skatter eller afgifter der er gældende i forbindelse med udbetaling af dine pensionsordninger og livsforsikringer.

Følgende skal kun betale boafgift på 15 %:

- Frasepareret eller fraskilt ægtefælle/registreret partner
- Børn/stedbørn og deres livsarvinger
- Barns/stedbarns ægtefælle
- Person med fælles bopæl med den afdøde (eller på institution) de sidste to år
- Person med fælles bopæl med den afdøde (eller på institution) og med fælles barn
- Forældre
- Plejebørn.

Tjekliste	✔
Skal du lave testamente?	Alle bør overveje at lave testamente, dog specielt: Samlevende Gift og har særbørn Single uden børn
Er det de rigtige du har begunstiget?	Alle
Er særeje relevant for dig?	Beskyt arv, livsforsikringer og pensionsordninger mod at modtageren skal dele ved en eventuel fremtidig skilsmisse.
Uskiftet bo (gifte)	Få tilladelse fra eventuelle særbørn. Unge anbefales at skifte
Fremtidsfuldmagt	For dig selv, eventuelt for ægtefælle og forældre

Det betaler sig at give gaver, mens du er i live

Herunder kan du se beløbsgrænser og afgifter i 2021 hvis du ønsker at give gaver, mens du er i live

- Som forældre kan I hver især årligt give hvert barn, barnebarn, oldebarn og stedbarn en gave på op til 69.500 kr., uden at der skal betales gaveafgift.
- I kan hver især årligt give hvert svigerbarn op til 24.300 kr.
- Jeres børn kan give hver af sine forældre og bedsteforældre op til 69.500 kr., uden at der skal betales gaveafgift.
- Gaver til en papirløs samlever er skattepligtig, hvis I har levet sammen i mindre end to år. Har I levet sammen i mindst to år, kan du årligt give op til 69.500 kr., uden at der skal betales gaveafgift.
- Hvis gaven overstiger beløbsgrænsen, skal modtageren betale 15 % i gaveafgift af det overskydende beløb – bedsteforældre skal dog betale 36,25 %.
- Hvis du giver gaver til andre, skal de betale skat af gaverne. Det gælder fx gaver til en samlevers børn, svigerforældre, søskende, svoger/svigerinde og nevøer/niecer.

NB:
Satser og beløbsgrænser er ifølge gældende regler i 2021 og kan evt. blive reguleret.

Ordforklaring

Bo: *Den formue, som udgør arven efter afdøde.*

Friarv: *i et testamente kan man bestemme, hvem der skal have friarven (modsat tvangsarven).*

Livsarving: *En afdød persons barn, barnebarn, oldebarn osv.*

Skifte: *Deling af afdødes bo mellem arvingerne eller deling af ægtefællers fælleseje ved separation/skilsmisse.*

Stedbarn: *Den anden ægtefælles barn fra et andet forhold. Det er fortsat et stedbarn efter eventuel separation/skilsmisse.*

Særbarn: *Et barn, som kun den ene i parforholdet er forælder til.*

Tvangsarv: *Den del af arven, som man ikke kan fratage ægtefæller og livsarvinger ved at oprette et testamente.*

Du kan få rådgivning altid, også efter du er gået på pension

PFA's rådgivning tager udgangspunkt i din livssituation nu og dine ønsker og planer.

Du kan mødes med os på flere forskellige måder:

Kontakt PFA's Rådgivningscenter på 70 12 50 00 og få svar på konkrete spørgsmål til din ordning.

Hvis du ønsker at vide mere om dine opsparinger og forsikringer, kan du booke et møde på 39 17 60 19 eller e-mail: raadgivning@pfa.dk.

Møderne kan afholdes enten fysisk eller online, alt efter hvad du foretrækker. PFA har kontorer i København, Vejle og Århus.

BN6273

Udgivelsesår 2022
1. udgave

PFA Pension
Sundkrogsgade 4
2100 København Ø
39 17 50 00
mitpfa.dk
pfa.dk

PFA Pension – Vejle
Havneparken 14 B, 1. tv.
7100 Vejle

PFA Pension – Århus
Pakhusene
Mariane Thomsens Gade 4B, 1 sal.
8000 Århus C

PFA Rådgivningscenter
70 12 50 00

PFA
Mere til dig